

Pro gradu -tutkielma
Aluetiede
Kaupunkimaantiede

Omaehtoista osallistumista

Tapaustutkimus Kallio-liikkeestä 2000-luvun kaupunginosatoimintana

Outi Rissanen

2012

Ohjaaja: Harry Schulman

HELSINGIN YLIOPISTO
GEOTIETEIDEN JA MAANTIETEEN LAITOS
MAANTIETEEN OSASTO

PL 64 (Gustaf Hällströmin katu 2)
00014 Helsingin yliopisto

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty/Section		Laitos – Institution – Department	
Tekijä – Författare – Author			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty/Section		Laitos – Institution – Department	
Tekijä – Författare – Author			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Oppiaine – Läroämne – Subject			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1	Johdanto	3
1.1	Tutkimusalueena Kallio	5
2	Osallistuminen ja kaupunkisuunnittelu	8
2.1	Osallistumisen käsitteistö	8
2.2	Vuorovaikutteisuus suunnitteluteoriassa	9
2.3	Osallistuminen kaavaprosessiin	12
2.4	Suoran osallistumisen vahvistaminen	14
2.5	Osallisuuden vahvistaminen	16
3	Paikka, yhteisö ja osallistuminen	18
3.1	Yhteisö	18
3.2	Kaupunkitila ja aktivismi	19
3.3	Osallistumisen keinovalikoima	22
3.4	Edustuksellista ja kommunikatiivista osallistumista	23
4	Kansalaistoiminta	25
4.1	Kansalaisyhteiskunta	25
4.2	Sosiaalisten liikkeiden tutkimus	26
4.3	Internet kansalaistoiminnassa	29
5	Aineisto ja menetelmät	32
5.1	Tutkimuskysymykset	32
5.2	Laadullinen tapaustutkimus	32
5.3	Aineisto ja teemahaastattelu	33
5.4	Sisällönanalyysi ja analyysin kulku	35
6	Epämuodollista kaupunginosatoimintaa	36
6.1	Toiminnan järjestäminen	36
6.2	Toiminnan sisältö	39
6.3	Toiminnan toteuttamisen edellytykset	40
6.3.1.	Verkostot	40
6.3.2.	Selkeät toistettavat mallit	42
6.3.3.	Viisas viestintäteknologian käyttö	43
7	Kallio-liike osallistumisen paikkana	45
7.1	Toiminnan lähtökohdat	45
7.2	Toimintakentän määrittäminen	48
7.3	Kaupunkitilan käytön ja osallisuuden vahvistaminen	49
7.4	Yhteisöllisyys toiminnassa	52
7.5	Yksilöllistä osallistumista	54
8	Kallio-liike 2000-luvun kaupunginosatoimintana	57
8.1	Miten toiminta syntyi paikallisesta kontekstista	57
8.2	Internet-vahvisteista kaupunginosatoimintaa	59
8.3	Yksilöllistä ja yhteisöllistä osallistumista	61
8.4	Yhteiskunnallista osallistumista	62
9	Lopuksi	63
	Lähteet:	65

LIITE 1: Haastattelurunko

LIITE 2: Kallio-liikkeen perustamiskirje

1 Johdanto

Toukokuussa 2011 mediassa uutisointiin Helsingin Kalliossa sijaitsevasta ruoan- ja leivänjakelupisteen saamasta hädöstä, jonka syynä oli joidenkin asukkaiden ja lähistön pienyritysten tekemät valitukset jakelupisteen jonon aiheuttamasta häiriöstä. Mediassa tapauksesta uutisointiin Kallion keskiluokkaistumisena ja NIMBY-ilmiön rantautumisena Kallioon. Pian tapauksen uutisoinnin jälkeen sosiaalisessa mediassa levisi vetoamus vaihtoehtoisen kaupunginosatoimijan perustamisesta, joka yhdistäisi alueen toimijat, joita kaupunginosan rosoisuus ei häiritsisi. Ehdotus sai paljon kannatusta ja muutaman kuukauden kuluttua Kalliossa järjestettiin vapaaehtoisvoimin korttelijuhlat, joiden osallistujia määräksi arvioitiin 5000 henkeä. Toiminnan takana oli Kallio-liike - uusi kaupunginosatoimija. Sitten Kallio-liikkeestä vakiintui paikallinen toimija, jonka sisältö on laajentunut ja monipuolistunut.

Alueen toimijoiden omaehtoinen järjestyminen kaupunginosan kehittämiseksi ei ole Suomessa uusi ilmiö. Ensimmäiset kaupunginosayhdistykset perustettiin 40-luvulla. Tänä päivänä yhdistyksiä on yhteensä 63, joiden toimialue kattaa lähes koko kaupungin. (Ertola & Salo 2004, 41.) Kallio-liikkeen toimintaan tutustuessani kävi ilmi, että tapaus ei ollut suoraan rinnastettavissa perinteikkäämpään kaupunginosayhdistystoimintaan. Perinteiselle kaupunginosatoiminnalle on ominaista läheinen kytkentä kaupungin virkamiehiin, toiminnan pitkäjänteisyys ja hallitusperustainen organisoituminen (emt., 35-43). Kallio-liikkeen toimintaa näyttää määrittävän toiminnan epämuodollinen organisoituminen, toiminnan karnevalistinen luonne sekä suoran toiminnan korostuminen vaikuttamisen keinona. Tapaus herätti mielenkiintoni paikallisyhteisöjä kohtaan kaupunkilaisten osallistumisen paikkana.

Osallistumista on käsitelty monen tieteenalan näkökulmasta. Kaupunkisuunnittelun teoretisoinnissa kuin myös käytännön suunnittelukysymyksissä osallistuminen nousi keskeiseksi teemaksi 1990-luvulla (Niemenmaa 2005, 43). Osallistumisen nousu kytkeytyy osaksi rationalistisen kaupunkisuunnittelun ihanteen murtumista, jolloin usko mahdollisuuteen määritellä yleinen etu yleispätevästi korvautui ajan ja paikan tarpeista nousevalla ajattelulla. Käytännön suunnittelukysymyksissä korostui osallisuus ja suunnittelu kommunikatiivisena prosessina. (Häkli 2002, 112.)

Käytännön suunnittelukysymyksissä osallistumista on tarkasteltu ensinnäkin menetelmällisestä näkökulmasta, eli *miten* kaupunkilaisten tulisi osallistua kaupunkisuunnitteluun. Toisaalta on korostettu myös sitä, *mihin* kaupunkilaisten tulisi osallistua, eli onko osallistumisessa kyse osallistumisesta asioiden valmisteluun, päätöksentekoon, toimeenpanoon vai valvontaan. (Bäcklund 2007, 115.) Osallistumiselle annettu merkitys riippuu siitä, mitä osallistumisella kulloinkin tarkoitetaan. Yleisellä tasolla sen merkitys perustuu kuitenkin tiedollisen lisäarvon tuottamiseen suunnittelun tueksi. (Niemenmaa 2005, 198-201.)

Kaupunginosatoiminnalle annettu merkitys osallistumisen kannalta hahmottuu ristiriitaisena. Kaupunginosatoiminnan merkitystä kaupunkilaisten omaehtoisena osallistumisena on lähestytty perinteisesti edunvalvonnan näkökulmasta (Peltonen 2002, 175). Edunvalvojarooli määrittyy usein ongelmallisena kaupunkisuunnittelun kontekstissa, jossa osallistumisen merkitystä arvioidaan suhteessa sen kautta saatavan tiedon edustavuuteen. (Niemenmaa 2005, 210-211.) Osallistumisen ongelmista huolimatta kaupunginosatoiminnan merkitystä on korostettu nyky-yhteiskunnassa. Yhtäältä yhteistoiminnan on nähty vahvistavan osallisuuden tunnetta sekä täten myös kasvattavan laajemmin kiinnostusta oman elinympäristön kehittämistä kohtaan. (Sassi 2003, 34.) Toisaalta on myös suhtauduttu kriittisesti siihen, missä määrin moniarvoistuvassa yhteiskunnassa yhteisöllisyyden konkretisoituminen on mahdollista paikallisella tasolla (Sihvola 2005, 30). Lisäksi on tuotu esille kysymys siitä, missä määrin alueyhteisöt kykenevät vastaamaan niihin osallistumisen ja vaikuttamisen tapoihin, jotka kaupunkilaiset kokevat mielekkäinä. (Bäcklund 2007, 31-32.)

Kaupunkilaisten osallistumisen kenttä on muuttunut paitsi uusien institutionaalisten käytäntöjen niin myös uusien kansalaistoiminnan muotojen myötä. Viestintä- ja kommunikaatioteknologian kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia kansalaistoiminnan toteuttamiselle (Häyhtiö & Rinne 2010). Onkin puhuttu osallistumiskulttuurin rakenteellisesta muutoksesta, jossa perinteiset instituutiot menettävät merkitystensä uusille vaihtoehtoprojekteille (Ilmonen & Siisiäinen 1998, 7). 2000-luvun osallistumisen yhteiskunnallisen kontekstin on nähty yksilöllistyneen (Häyhtiö & Rinne 2010, 42). Kansalaistoiminnan kentällä tapahtuneet muutokset luovat myös uusia mahdollisuuksia kaupunginosatoiminnan toteuttamiselle sekä antavat syyn arvioida uudelleen osallistumisen tarkoitusta organisoituneena asukastoimintana.

Tässä tutkimuksessa pureudutaan kysymykseen kaupunkilaisten osallistumisesta yksittäisen tapauksen kautta. Valittu tapaus poikkeaa järjestyneen asukastoiminnan perinteestä ja ilmentää internet-ajan kansalaistoiminnalle ominaisia piirteitä. Kallio-liikkeen erityisyys kaupunginosatoiminnan kontekstissa tekee siitä oivallisen kohteen tarkastella kaupunkilaisten osallistumista 2000-luvulla. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Kallio-liikkeen ominaispiirteitä. Tutkimus on toteutettu haastatteleamalla seitsemää toiminnan aktiivia. Tutkimus liittyy osaksi laajempaa keskustelua kaupunkilaisten osallistumisen tarkoituksesta osana kaupunkisuunnittelua.

1.1 Tutkimusalueena Kallio

Kallio on yksi Helsingin 60 kaupunginosasta, joka sijoittuu kaupunginosaan mukaan Keskeiseen suurpiiriin. Kalliota rajaavat etelässä Siltavuorensalmi ja sen ylittävä Pitkäsilta sekä Kaisaniemenlahti, lännessä Töölönlahti, pohjoisessa Helsinginkatu ja idässä Hämeentie, Näkinkuja ja Hakaniemen silta. Kallion kaupunginosan muodostavat Linjojen, Siltasaaren ja Torkkelinmäen osa-alueet. Siltasaaren osa-alueeseen kuuluu Hakaniemen tori ympäristöineen. Linjojen osa-alueeseen kuuluvat linjoiksi nimettyjen suoraviivaisten katujen ja niiden välisten kortteleiden lisäksi myös Töölönlahden rannalla oleva Linnunlaulun huvila-alue. Tilastoissa usein käytetty määritelmä Kallion peruspiiristä pitää sisällään edellä mainittujen osa-alueiden lisäksi myös Sörnäisen. Alppiharjun kaupunginosaan kuuluva Harju tulee puolestaan miellettyä usein osaksi Kalliota. Tässä tutkimuksessa tutkimusalue rajautuu löyhästi Kallion kaupunginosan sekä Harjun ja Sörnäisen osa-alueiden rajoja mukaillen (kuva 1).

Kuva 1. Tutkimusalue Helsinginniemiellä

Kallion kaupunginosa on yksi Helsingin vanhimmista kaupunginosista. Alueen laajempi asuttaminen määrittäytyi historian ajan kohtaan, jolloin Suomen pääkaupunki siirtyi Turusta Helsinkiin. Helsinginniemeä koskeva yleiskaava luotiin 1875, joka osaltaan aiheutti köyhemmän väestönosan muuton Pitkän sillan pohjoispuolelle alueelle, joka nyttemmin tunnetaan Kalliona. Rakentamisen normi ohjaus koski lähinnä Helsingin niemeä, minkä takia uusi työläisten asuinalue rakentui vapaasti. Alueen väkiluku kasvoi nopeasti ja siitä muodostuikin nopeasti merkittävä työläis-asuinalue (Waris 1973, 13-28).

Asuntokysynnän myötä alueen kaavoitus aloitettiin 1890-luvulla. Asuntokanta muodostui pääosin kaksikerroksisista puutaloista aina 1950- ja 1960-luvulle saakka. 1900-luvun puolivälin jälkeen pääosa puutaloista purettiin uusien 6-9 kerroksisten kivitalojen tieltä, jonka myötä Kallio sai sille ominaisen arkkitehtuurisen ulkomuotonsa (kuva 2). Vanhojen teollisuus alueiden muuttaminen alkoi 1970-luvulla Merihaasta ja jatkuu edelleen. Sörnäisten satama-alueen ja Hanasaaren rakentaminen alkoi vuonna 2009. Suunnitelmien mukaan siitä tulee valmistuttuaan 2030-luvun alussa 20 000 asukkaan ja 7000 työpaikan alueen. (Pääkaupunkiseutu alueittain 2012.)

Kuva 2. Kallion arkkitehtuuria

Kallio on Suomen tiheimmin rakennettu alue, ja pienasuntojen osuus on Helsingin suurin. Asukkaita Kalliossa on yhteensä vuonna 2012 noin 26 300. Asunnoista lähes 80 prosenttia on yksiöitä ja kaksioita (asuntojen keskikoko 43,6 m²). Alueen asuntokuntien keskikoko on 1,41 asukasta. Viime vuosina lapsiperheiden lukumäärä on hieman kasvanut, erityisesti pienten lasten (0-6-vuotiaiden) määrä lähes kaksinkertaistunut vuosien 2005-2012 välillä. (Pääkaupunkiseutu alueittain 2012.)

Kallio on värikäs ja moninainen kaupunginosa, joka houkuttelee puoleensa vierailijoita muualtakin. Alue oli aikaisemmin tunnettu erityisesti halvoista ruoka- ja juomaravintoloistaan, nyttemmin se tunnetaan myös trendikkäiden kivijalkamyymälöiden, teattereiden, gallerioiden, kahviloiden ja laadukkaiden ruokaravintoloiden alueena. Aktiivisesta yrittäjä toiminnas-

ta kertoo toukokuussa 2011 perutettu yrittäjä- ja toimijaverkosto ”Up with Kallio”, jonka tarkoituksena on tukea Kallion ja sen lähialueiden toimijoiden näkyvyyttä ja kuuluvuutta.

Kallion alueen asukastoiminta on aktiivista ja sillä on pitkät perinteet. Kallio-Seura ry, joka tunnettiin aikaisemmin Sörkän Gibojen nimellä, perustettiin vuonna 1940. Nykyisin seurassa on noin 800 jäsentä ja se toimii aktiivisesti kaupunginosan kehittämiseksi. Alueen asukastoiminta on tullut tunnetuksi erityisesti sitoutuneesta ja pitkäjänteisestä osallistumisesta Helsingin Karhupuisto-hankkeeseen. Karhupuisto-hanke käynnistyi vuonna 1997. Sen tarkoituksena oli parantaa Kalliossa sijaitsevan pahamaineisen puiston ilmettä sekä lisätä turvallisuuden tunnetta puistossa ja sen lähialueilla. Puiston hoitoon sitoutuneet asukkaat ”Karhupuiston kummit” istuttavat alkukesäisin yhteistyössä kaupungin puisto-osaston kanssa ison kukkaisuuden ja osallistuvat puiston hoitoon läpi kesä (kuva 3).

Kuva 3. Karhupuiston istutustalkoot

Kallion kulttuuriverkosto ry (KKV) toinen perinteikäs alueen asukkaiden muodostama yhdistys. KKV:n tarkoituksena on kehittää Kallion kaupunkikulttuuria ja edistää alueella ja sen lähiympäristössä vaikuttavien yhteisöjen ja yritysten verkostoitumista. KKV:n näkyvimpänä toimintana on kaksi kertaa vuodessa järjestettävät kaupunkifestivaalit Kallio Kukkii (toukokuussa) ja Kallio Kipinöi (marraskuussa) sekä niiden lisäksi KKV järjestää ympäri vuoden pienimuotoisempaa toimintaa. (Kallionkulttuuriverkosto ry, 2012). Asukastoiminnan lisäksi aktiivisia paikallistoimijoita ovat mm. Vailla vakinaista asuntoa ry, Elämäntapaliitto ry:n, Setlementti liitto ja poliittisten puolueiden paikallisosastot.

2 Osallistuminen ja kaupunkisuunnittelu

2.1 Osallistumisen käsitekenttä

Osallistuminen ja osallisuus ovat tutkimuksen keskeisimmät käsitteet. Selkeytän tässä kappaleessa niiden käsitekenttää seitsemän eri käsitteen avulla, jotka ovat osallistuminen, suora osallistuminen, suora vaikuttaminen, vaikuttava osallistuminen, osallisuus, osallistaminen ja valtaistaminen. Kaikki käsitteet kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Käsitteiden erojen selvittäminen tärkeää, jotta voidaan ymmärtää se, mitä osallistumisella ja osallisuudella tässä tarkoitetaan.

Osallistumisella viitataan ennen kaikkea kansalaisten tai kulloinkin määritettyjen asianosaisten mahdollisuuteen ottaa osaa niihin keskusteluihin, joissa kyseisen toimijapiirin kannalta tärkeistä asioista päätetään (Anttiroikko 2003, 14). Anttiroikon (2003, 14) mukaan osallistumisen käsitteeseen sisältyy sosiaalinen ja toiminnallinen piirre. Osallistumisella tarkoitetaan muiden ihmisten kanssa tapahtuvaa vuorovaikutteista toimintaa, joka on lähtökohtaisesti aktiivista poliittisessä keskustelussa mukana olemista. Osallistumisella viitataan nimenomaan kansalaisten mahdollisuuteen osallistua yhteisten asioiden hoitoon, eikä niinkään poliitikkojen tai viranhaltijoiden. Osallistuminen käsitetään kuntalaisten ja kunnan hallinnon viranhaltijoiden aikaisempaa läheisempänä vuorovaikutuksena (Kettunen 2002, 20).

Osallistuminen yhteisten asioiden hoitoon voi olla joko suoraa tai välillistä. Välillisillä osallistumisen keinoilla viitataan edustuksellisen demokratian käytäntöihin kun taas *suoralla osallistumisella* tarkoitetaan kuntalaisen mahdollisuutta yksilönä tai yhteisön jäsenenä vaikuttaa kunnallisen politiikan ja hallinnon sisältöön ohi edustuksellisten kanavien (Kettunen 2002, 20). Suoran osallistumisen keinovalikoima on laaja. Se voidaan karkeasti jakaa institutionaaliseen ja ei-institutionaaliseen osallistumiseen (Keränen & Mäkitalo 1987, 28). Ei-institutionaalisella osallistumisella tarkoitetaan kaupunkilaisten omaehtoista toimintaa ja institutionaalisella puolestaan kunnallishallinnon puolesta organisoitua toimintaa.

Suoran osallistumisen merkityksen täsmentäminen vaatii sen erottamisen suorasta vaikuttamisesta. *Suoralla vaikuttamisella* viitataan täsmällisemmin osallistumisen

vaikuttavuuteen kunnallishallinnon päätöksenteossa, kun taas osallistumisen kohdalla vaikuttavuus ei ole taattua. Osallistumisen vaikuttavuuden on katsottu luovan kuitenkin mielekkyyttä osallistumiseen, jota korostaakseen puhutaan *vaikuttavasta osallistumisesta* (Anttiroikko 2003, 17).

Osallisuuden käsite viittaa yleisimmillään yksilön asemaan ja suhteeseen yhteiskunnassa. Osallistumisen käsitteessä korostuu sen toiminnallinen ulottuvuus, kun osallisuus on pikemminkin kokemuksellista eikä sen olemassaolo ilmene välttämättä toiminnallisten käytäntöjen kautta (Anttiroikko 2003, 16). Myös Sassin mukaan (2002, 59) osallisuudessa on kyse yhteenkuulumisen tunteesta ja jäsenyydestä, kun taas osallistumisen hän liittää kuuluvaksi demokraattisiin käytäntöihin. Osallisuuden ja osallistumisen käsitteet kiinnittyvät läheisesti toisiinsa. Sassi (emt.) korostaa osallisuuden tunteen merkitystä osallistumisen motivaation perustana.

Puhuttaessa hallinnon tai muiden instituutioiden toimijoiden pyrkimyksistä vahvistaa osallistumista käytetään *osallistamisen* ja *valtaistamisen* käsitteitä (Anttiroikko 2003, 20). Käsitteitä erottaa se, että osallistaminen johtaa osallistumisen vahvistamiseen ja valtaistaminen puolestaan johtaa vaikuttamiseen, eli se takaa jossain määrin vahvistuneen osallistumisen vaikuttavuuden (emt., 18). Osallistumisen kehittämishankkeissa ja kokeiluissa on useimmiten kyse osallistamisesta (emt.). Vivi Niemenmaan (2005, 220) korostaakin, että käsitys osallistumisesta voi muodostua alistavaksi, jos osallistuminen hahmottuu vain hallinnon ehdoilla toteutettavaksi menettelytavaksi.

2.2 Vuorovaikutteisuus suunnitteluteoriassa

Kaupunkisuunnittelun teoretisoinnissa kuin myös käytännön suunnittelukysymyksissä osallistuminen nousi keskeiseksi teemaksi 1990-luvulla (Niemenmaa 2005, 43). Osallistumisen nousu kytkeytyy osaksi rationalistisen kaupunkisuunnittelun ihanteen murtumista, jolloin usko mahdollisuuteen määritellä yleinen etu yleispätevästi korvautui ajan ja paikan tarpeista nousevalla ajattelulla. Käytännön suunnittelukysymyksissä korostui osallisuus ja suunnittelu kommunikatiivisena prosessina. (Häkli 2002, 112.)

Rationaalisen suunnittelun teoria pohjautui uskoon yhteiskunnan nykytilan hallittavuudesta kattavilla tiedonkeruumenetelmillä. Suunnittelun teoriaa ja käytäntöjä johti oletus

mahdollisuudesta määritellä hyvä ympäristö ja yleinen etu yleispätevästi. Teoria nojasi positivistiseen tieteenfilosofiaan, joka perustui uskoon todellisuuden objektiivisesta luonteesta ja mahdollisuudesta sen määrittelemiseen tieteellisen tiedon keinoin. (Häkli 2002, 112.) Rationaalisen suunnittelun aikakaudella asukkailla ei ollut roolia osana suunnittelun tiedonmuodostusta. Suunnittelussa varman tiedon merkitys korostui ja se nähtiin objektiivisena ja epäpoliittisena kun taas asukkaiden tuottama tieto subjektiivisina mielipiteinä. (Bäcklund & Mäntysalo 2009, 20-21.)

Inkrementalismi syntyi rationalistisen suunnittelun idealistisuuden kritiikistä. Suunnittelun toimintaympäristö nähtiin liian monimutkaisena sen kokonaisvaltaiseen haltuun ottamiseksi, mikä loi tarpeen ajan ja paikan erityisistä tarpeista nousevalle suunnittelulle. (Häkli 2002, 112.) Suunnittelu perustui todellisuuden kokonaisvaltaisen hallinnan sijaan erityiskysymyksille, joihin haettiin vastausta aikaisemmista kokemuksista ja käytännöistä. Suunnittelun toimintaympäristön laaja-alaisuuden vaatimus loi tarpeen tietopohjan laajentamiselle, mikä avasi suunnittelun eri intressiryhmille ja loi myös asukkaille periaatteellisesti roolin mahdollisina tiedon tuottajina (Bäcklund & Mäntysalo 2009, 22.)

Kommunikatiivisuus alkoi korostua suunnittelussa vähitellen 1970-luvulta lähtien, mikä nousi keskustelusta suunnittelun ja suunnittelijan yhteydestä politiikkaan ja arvovalintoihin (Staffans 2004, 50). Inkrementalismen kritiikki voidaan jäsentää kahden suunnitteluongelman ulottuvuuden ympärille (Forester 1989). Suunnittelun ongelmana ei nähty ainoastaan tarpeellisen tiedon riittämättömyyden luoma *epävarmuus* vaan myös *epäselvyys* suunnittelun tavoitteiden ja keinojen oikeudellisuudesta. Suunnitteluun kuuluva epäselvyys korostaa tiedon poliittisuutta. Suunnitteluteoreetik John Foresterin (1993, 9, 89) mukaan suunnittelijan tulee kyetä tekemään ero tiedon epäselvyyden ja epävarmuuden välillä, sillä niiden ratkaiseminen edellyttää erilaisia käytäntöjä.

Suunnittelun ongelmiin haettiin apua kommunikatiivisuutta korostavista toiminnan teorioista, joista erityisesti Jürgen Habermasin kriittinen toiminnan teoria vaikutti uuden suunnitteluteorian taustalla. Kommunikatiivinen suunnitteluteoria on ollut hallitseva teoriaa ja käytäntöjä ohjaava tekijä 1990-luvulta lähtien. (Niemenmaa 2005, 47.) Habermasin toiminnan teoriaan perustuen suunnittelu nähdään kommunikatiivisena ja konsensukseen pyrkivänä toimintana, jossa tulee kiinnittää huomio kommunikaatioprosesseihin ja tiedon muodostukseen suunnittelussa (Niemenmaa 2005, 45). Kommunikatiivinen rationaalisuus

määrittyy keskeisenä Habermasin teoriasta sovellettuna käsitteenä suunnitteluteoriassa. Sillä viitataan suunnittelussa tarvittavan konsensuksen edellyttämää vapaaseen argumentaatioon mahdollistavaa tilaa, jossa valta perustuu parhaimpaan argumenttiin ja missä merkitsevänä on argumentin sisältö eikä argumentoijan asema. (Bäcklund & Mäntysalo 2009, 23.)

Osallistumisen merkitys korostui suunnittelun teoriassa ja käytännöissä kommunikatiivisen teorian myötä. Osallistuvan asukkaan rooli määrittyy kuitenkin ongelmallisena kommunikatiivista rationaalisuutta peräänkuuluttavassa teoretisoinnissa. Osallistuva asukas nähdään usein omaa etuaan puolustavana toimijana ja on täten jäävi osallistumaan suunnitteluun. Kommunikaation aitous määrittyy tärkeänä, koska se tekee mahdolliseksi osapuolten välisen vuorovaikutuksen ja yhteisymmärryksen syntymisen. Henkilökohtaisen suhteensa takia kaupunkilaiset nähdään usein jääveinä osallistumaan. (Staffans 2004, 55.)

Kommunikatiivisen suunnitteluteorian keskeisenä heikkoutena on pidetty idealistista käsitystä kommunikaatiosta suunnittelutilanteissa (Häkli 2002, 113). Teorian olettaa suunnittelun lähtevän puhtaasta tilanteesta, johon toimijat osallistuvat riippumattomina lähtökohdistaan vilpittöminä haluten keskustella ja ymmärtää toistensa näkökohtia. Lisäksi oletamus yhteisestä elämismaailmasta nähdään vastaavan huonosti todellisuutta. Käytännössä suunnittelutilanteissa kohtaavat ristiriitaiset käsitykset todellisuudesta, mikä ilmenee kun kaupunkilaiset kyseenalaistavat kokonaisuudessaan sen tiedon, johon suunnittelun ongelman määrittely ja ratkaisu perustuvat. (Bäcklund & Mäntysalo 2009, 24.)

Viimeaikainen suunnitteluteoreettinen keskustelu on hylännyt kommunikatiivisessa suunnitteluteoriassa oletuksen yhteisen elämismaailman olemassa olost (mm. Hillier 2000, McGuirk 2001). Todellisuuksien moninaisuuden hyväksyminen johtaa siihen, että kommunikatiivinen rationaalisuus hylätään periaatteellisenakin lähtökohtana. Jean Hillierin (2000, 50) mukaan ristiriitaiset ja yhteen sovittamattomat näkökulmat ja intressit ovat suunnittelutilanteiden väistämätön todellisuus. Konfliktien välttämisen sijaan eri intresseille tulisikin tehdä tilaa ja etsiä ratkaisua kompromissien kautta. (emt., 52.) Agonistinen suunnitteluteoria korostaa poliittisten vastakkain asettelujen näkyväksi tekemistä ja pyrkimystä rakentaa ilmaisukanavia joiden kautta intohimoisetkin näkökannat tulisi nähdä (Mouffe 2000). Bäcklundin (2007, 248-249) mukaan agonistisen suunnitteluteoria tekee entistäkin merkittävämmäksi kysymyksen siitä, missä kohtaa poliittis-hallinnollista prosessia

osallistumisen tulisi tapahtua ja kenen tehtävänä on erilaisten todellisuuksien näkyviksi tekeminen.

2.3 Osallistuminen kaavaprosessiin

Suoran osallistumisen käytäntöjä kaupunkisuunnittelussa ohjaa uusi maankäyttö ja –rakennuslaki (MLR). Maankäyttö- ja rakennuslain yleisenä tavoitteena on turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa (MLR 1 §). Laaja osallisuus, avoimuus ja varhainen osallistuminen ja vuorovaikutus ovat maankäyttö- ja rakennuslain keskeisiä periaatteita. Maankäyttö- ja rakennuslain kuudennen pykälän mukaan kaavat tulee valmistella vuorovaikutuksessa niiden kanssa, joiden oloihin tai etuihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa. Kaavoituksesta tulee tiedottaa niin, että osallisilla on mahdollisuus seurata kaavoitusta ja vaikuttaa siihen.

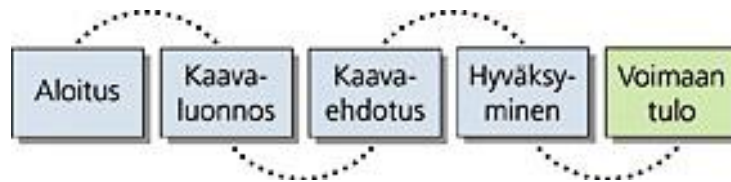
Osallisten joukko määrittyy maankäyttö- ja rakennuslain mukaan periaatteessa kaikista niistä toimijoista, jotka kokevat itsensä osallisiksi. Laki velvoittaa osallisten huomioon ottamisen kaavasuunnittelussa, mikä Bäcklundin (2002, 145) mukaan asettaa käytännön suunnittelutyön lähes mahdottoman haasteen eteen. Keskeiseksi käytännön suunnitteluongelmaksi onkin muodostunut kysymys siitä, kenelle suunnitteluprosessin käynnistymisestä tulisi ilmoittaa. Bäcklundin (emt.) mukaan tilanne on johtanut siihen, että suunnittelussa joudutaan tekemään ennalta määrittelyjä osallisista. Osallisten joukkoa on määriteltä esim. alueelliselta pohjalta, kuten kaupunginosan tai peruspiirin mukaan. Määrittelykriteerin ei ole katsottu olevan kuitenkaan riittävä, sillä alueiden viralliset rajat eivät noudata sitä, mitkä alueet kaupunkilainen kokee itse tärkeiksi. Bäcklundin ja Mäntysalon (2009, 19) mukaan osallisten määrittelyssä otetaan kantaa asuin ympäristön ja ihmisen välisiin suhteisiin.

Maankäyttö ja rakennuslaki jättää avoimeksi sen, miten ”riittävä osallistuminen” kunnissa toteutetaan. Osallistumisen käytännön toteuttaminen; tiedottaminen, osallistumisen laajuus ja menettelytavat, määritellään tapauskohtaisesti ja sovitetaan kaavan merkitykseen. Osallistumisen ja muun vuorovaikutuksen järjestämisestä sekä vaikutuksen arvioinnista laaditaan osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS) kaavoituksen alkaessa osana kaavatyön ohjelmointia. (MLR 63 §.) Osallistumis- ja arviointisuunnitelmien sisältö ja laajuus voivat

vaihdella, mistä johtuu, että osallistumisen käytännöt vaihtelevat niin kuntien sisällä kuin niiden välilläkin. Kaavojen luonne ja merkittävyys vaikuttavat osallistumisen toteuttamiseen. Merkittävissä kaavoissa kuten esimerkiksi laajoja alueita koskevissa osayleiskaavoissa ja yleiskaavassa kaavoitusprosessi on laajempi ja osallistumismahdollisuuksia on enemmän. (Kaavoituksen kulku ja vaikuttaminen 2012).

Riippumatta siitä, miten osallistuminen käytännössä toteutetaan, on sen yleinen periaatteena kuitenkin se, että kaupunkilaisten aktiivista osallistumista painotetaan läpi suunnitteluprosessin. Tämä piirre erottaa sen vanhasta rakennuslaista. Vanhan rakennuslain ohjaama suunnittelu perustui uskoon ammattisuunnittelijan kyvystä määritellä yleinen etu ja yleinen hyvä. Osallistumisen paikka määrittyi siinä suunnittelun loppuvaiheessa. Käytännössä osallistumisen vaikutus määrittyi joko suunnitelman hyväksymisenä tai sen hylkäämisenä. (Jauhiainen 2002, 128-129.)

Virallinen kaavaprosessi on Suomessa nelivaiheinen, joka koostuu aloituksesta, kaavaluonnoksesta, kaavaehdotuksesta ja hyväksymisestä (kuva 4). Aloitteen kaavan laatimisesta voivat tehdä maanomistajat ja kaupungin eri tahot, jonka tuloksena syntyy osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Kaupunkilaisten on mahdollista osallistua aloitusvaiheessa kertomalla mielipiteensä suunnitelmasta. Kaavaluonnoksen synnystä vastaavat kaavan valmistajan lisäksi kaavoituskohteesta riippuen eri alojen asiantuntijat. Luonnoksessa kuvataan alustavasti suunnittelualueen eri osien käyttötarkoituksesta ja mm. rakentamisen määrä ja sijoittaminen. Luonnosvaiheessa järjestetään usein yleisötilaisuus. Luonnoksen suhteen on mahdollista ilmaista mielipiteensä ja tehdä kehittämisohjeita. Kaikki luonnoksesta esitetyt mielipiteet otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon luonnoksen pohjalta tehtävään kaavaehdotukseen. Kaavaehdotus sisältää kaavakartan kaavamerkintöineen ja – määräyksineen sekä selostuksineen. Kaavaehdotus esitetään kaupunkisuunnittelulautakunnalle. Mahdollisen kaavaehdotuksen hyväksynnän jälkeen kaava asetetaan nähtäville, josta kaupunkilaisen on mahdollisuus esittää vielä huomautuksia. Kaavan valmistelija muuttaa kaavaehdotusta tarpeen mukaan muistutuksien ja lausuntojen pohjalta, jonka jälkeen kaavaehdotus esitetään uudestaan kaupunginsuunnittelulautakunnalle. Kaupunginvaltuusto hyväksyy kaavamuutokset. Tässä vaiheessa päätökseen tyytymättömän on mahdollisuus valittaa Helsingin Hallinto-oikeuteen ja edelleen Korkeimpaan oikeuteen. (Kaavoituksen kulku ja vaikuttaminen 2012.)

Kuva 4. Kaavoituksen kulku

2.4 Suoran osallistumisen vahvistaminen

Suoran osallistumisen vahvistamisen tarve kunnan ja valtion taholta liittyy yleisesti keskusteluun demokratian tilasta 2000-luvulla (Kettunen 2002, 18). Äänestysvilkkauksen vähentymisen on uskottu heijastavan laajemmin kansalaisten vieraantumista puoluepolitiikkaa kohtaan, joka puolestaan on uhka kuntademokratian tulevaisuudelle ja edustuksellisen demokratian legitimitetille (Bäcklund 2007, 76). Kettusen (2002, 20) mukaan suora osallistuminen voidaan ymmärtää demokraattisesti valittujen henkilöiden valvontana ja täten vahvistavan edustuksellisen demokratian käytäntöjen legitimitettiä. Lisäksi suoran osallistumisen mahdollisuuksien parantamisen ajatellaan lisäävän kiinnostusta edustuksellisia käytäntöjä kohtaan (Bäcklund 2007, 76-77).

Suoraa osallistumisen laaja keinovalikoimaa on kuvattu usein instituutioiden näkökulmasta. Kuntalaisten mielipidettä voidaan kartoittaa esimerkiksi kansanäänestysten ja internet-pohjaisten palaute- ja ehdotusjärjestelmien avulla. Erilaisten raatien ja paneelien avulla kartoitetaan puolestaan kuntalaisten mielipidettä rajatun toimialueen mukaan (esim. nuorisovaltuustot). Myös luottamuselinten, kuten valtuustojen ja lautakuntien, toiminnan aikaisempaan avoimemmilla työtavoilla on katsottu saatavan parempi yhteys kuntalaisten odotuksiin. (Kettunen 2002, 21.) Kaupunkisuunnittelussa suoran osallistumisen vahvistaminen on ilmennyt erilaisten asukaslähtöisten ja asuinaluekohtaisten osallistumisen projektien ja toimintamallien käyttöönoton kautta. Niillä on pyritty luomaan uusia kanavia, joiden kautta kaupunkilaisten on ollut mahdollista tuoda näkemyksensä poliittis-hallinnollisten prosessien käyttöön. (Bäcklund 2007, 18-19).

Anttiroikon (2010, 73) mukaan uusien osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen käyttöönotto osaksi suunnittelunkäytäntöjä on edennyt hitaasti, vaikka suoran osallistumisen vahvistamisen merkitystä onkin korostettu. Anttiroikko (emt.) uskoo takkuilun taustalla olevan epäluottamus kaupunkilaisten laajaa ja aktiivista osallistumista kohtaan. Myös Pia

Bäcklund (2007, 76-77) nostaa esille suoraan osallistumiseen kohdistuvan epäluottamuksen. Hänen mukaansa epäluottamus liittyy käsitykseen siitä, että suoran osallistumisen vahvistaminen muodostaa uhan demokratian toteutumiselle. Suoran osallistumisen on katsottu luovan tilaa uudentalaiselle poliittiselle toiminnalle, jonka rinnalla edustuksellisen demokratian käytäntöjen pelätään jäävän riittämättömiksi osallistumisen keinoiksi.

Osallistumisen tarkoitus kytkeytyy osaksi tulkintaa demokratiasta ja käsitystä niistä keinoista, joilla ajatellaan parhaiten toteutettavan demokraattista päätöksen tekoa (Bäcklund & Mäntysalo 2009, 20). Käytännön tasolla osallistumisen toteutumisen mahdollisuudet ovat Bäcklundin (2007, 33) mukaan riippuvaisia siitä, minkälainen toimintakulttuuri ja työnjako kunnan poliittis-hallinnollisissa prosesseissa vallitsee asioiden valmistelemisen ja niistä päättämisen välillä. Osallistumiselle annettu merkitys ja sen rooli määräytyy sen mukaan, missä kohtaa poliittishallinnollista prosessia osallistumisen ajatellaan toteutuvan ja nähdäänkö täten osallistumisessa olevan ensisijaisesti kysymys osallistumista asioiden valmisteluun, päätöksentekoon, toimeenpanoon vai valvontaan. Bäcklundin ja Mäntysalon (2009, 19) mukaan osallistumisen kehittämishankkeissa on korostunut menetelmällinen näkökulma osallistumiseen. Vähemmälle huomiolle on jäänyt sen sijaa huomio osallistumisen tarkoituksesta. Bäcklund ja Mäntysalo (emt.) korostavat, että osallistumisen vahvistamisen yhteydessä tulisi ottaa huomioon se, minkälainen tiedollinen rooli näillä uusilla osallistumisen menetelmillä ajatellaan olevan edustuksellisten kanavien kautta saatavan tiedon rinnalla.

Myös Aija Staffans (2004, 49) on korostanut tiedollisen näkökulman merkitystä kaupunkilaisten osallistumisen tarkastelussa. Hänen mukaan osallistumisessa kaupunkisuunnitteluun tulisi olla kyse kaupunkilaisten mahdollisuudesta osallistua suunnittelun tiedonrakennukseen. Tiedonrakennuksella tässä tapauksessa tarkoitetaan poliittisen päätöksen teon valmistelua, johon kuuluu olemassa olevan tiedon kokoamista ja uuden luomista. Bäcklundin (2007, 106-114) mukaan kaupunkilaiselle määritty erilaisia tiedontuottaja rooleja sen mukaan, missä vaiheessa poliittis-hallinnollista prosessia osallistumisen ajatellaan tapahtuvan. Nämä tiedon tuottajaroolit eivät ole toisiaan poissulkevia. Bäcklund (2007, 118) korostaa Staffansia mukaillen osallistumisen mahdollisuuden merkitystä jo asioiden valmistelussa. Bäcklundin (emt.) mukaan kuntademokratian toteuttamiselle on parhaimmat edellytykset, mikäli kuntalaisen rooli ymmärretään aktiivisena toimijana, eikä suunnittelun ja hallinnoimisen kohteena.

2.5 Osallisuuden vahvistaminen

Yhtenä institutionaalisen osallistumisen keskeisimpänä ongelmana on nähty kaupunkilaisten vähäinen kiinnostus osallistumista kohtaan. Suoran osallistumisen keinojen kehittämisen ohella *osallisuuden vahvistaminen* on nähty keinona vahvistaa kaupunkilaisten kiinnostusta osallistumiseen. (Sassi 2003, 35,47.) Osallisuus ja osallistuminen kietoutuvat oleellisella tavalla toisiinsa. Osallistuminen on luonteeltaan vapaaehtoista ja omaehtoista, jossa osallistumisen impulssi syntyy osallistujassa itsessään. Lisäksi osallistumisen on katsottu olevan ehdottomasti sosiaalista toimintaa, sikäli kun yhteisö luo osallistumisen merkityksellisen toimintaympäristön. (Koskiahho 2002, 37.) Sinikka Sassi (2002, 59) toteaaakin: ”Osallistuminen ja osallisuus liittyvät toisiinsa, sillä ilman osallisuutta eli johonkin kuulumisen tunnetta osallistumiselta puuttuu perusta”.

Osallisuuden ja osallistumisen läheinen kytkös toisiinsa tuo ilmi sen, miksi paikallisyhteisöjen vahvistaminen ilmenee monien aluekehityshankkeiden taustalla. Perustelut alueyhteisöjen vahvistamisesta nojaavat yleiseen käsitykseen yhteisöjen positiivisesta vaikutuksesta yksilön hyvinvointiin. Niiden on todettu edesauttavan sosiaalisen pääoman kasvua ja täten lisäävän inhimillistä hyvinvointia. Toiseksi alueyhteisön vahvistamisen on ajateltu motivoivan osallistumaan yhteisten asioiden hoitoon sekä siten myös edesauttavan alueen omaehtoista kehitystä. (Sassi 2003, 35, 47.) Paikallisyhteisöjen vahvistamiseen tähtäävien hankkeiden taustalla ei ole kyse kuitenkaan arvoperustaisten yhteisöjen vahvistamisesta. Tavoiteltava yhteisöllisyys tähtää pikemminkin asukkaiden keskinäisen luottamuksen rakentamiseen ja kiinnostuksen kasvattamiseen alueen kehitystä kohtaan. Tämän kaltaista yhteisöllisyyttä pyritään voimistamaan alueen toimijoiden keskinäistä yhteistoimintaa ja kommunikaatiota kasvattamalla (emt., 34).

Tietoteknologian kehittyminen on luonut uusia kommunikaatiovälineitä, joita on hyödynnetty myös paikallisyhteisöjen osallisuuden ja osallistumisen vahvistamisen hankkeissa. Paikallisen tietoverkon luominen on ollut yksi keino alueyhteisön osallistumisen ja osallisuuden vahvistamiseen, jota on hyödynnetty valtion osallistumis-hankkeissa (Pessala 2003, 179). Omaehtoista kaupunginosatoimintaa on myös pyritty vahvistamaan tarjoamalla paikallisyhteisöille mahdollisuus omien verkkosivujen luomiseen. Helsingin kaupunginosayhdistysten kattojärjestö (HELKA) jakaa ilmaista palvelintilaa ja

julkaisujärjestelmän alaisilleen kaupunginosayhdistyksille ja asukasyhdistyksille (Tulikukka 2012).

Paikallisen tietoverkon on katsottu kasvattavan alueen toimijoiden välistä kommunikaatioita ja näin kiinteyttävän yhteisöä, vaikka vahvaa yhteisöllisyyttä ei ensisijaisesti sen kautta pystytä luomaan (Sassi 2003, 38). Tietoverkko luo uusia osallistumisen mahdollisuuksia, muttei välttämättä kasvata motivaatiota osallistumiseen. Verkko-osallistumista tutkinut Heli Pessala (2009, 201) painottaa, ettei verkossa tapahtuva osallistuminen ole irrallista perinteisestä osallistumisesta. Osallistumisen motivaation määrittävät samat tekijät kuin verkon ulkopuolellakin. Suurimpana haasteena osallistumisessa suhteen nähdään se, miten tietoverkosta voisi muodostua paikallistoimijoiden ja viranomaisten kommunikaation väline. Merkittävänä ongelmana tämän toteutumiseen Pessala (emt., 191) näkee sen, että viranomaistoiminnan käytänteistä puuttuu aktiivinen, heikkojen signaalien seuraaminen verkkomedioissa, missä käydään asiallista keskustelua uutisten ja eri asiakysymysten pohjalta.

Oletus kaupunkilaisen ja lähiympäristön välisestä sidoksesta on nähtävissä monen aluekehityshankkeen taustalla. Niissä lähiympäristö nähdään ensisijaisena tekijä, joka motivoi osallistumaan. (Bäcklund & Paavola 2003, 51). Oletusta asuinalueesta ensisijaisena osallistumisen paikkana tukee ympäristöpsykologinen käsitys ihmisille tärkeiden paikkojen sijaitsemisesta ensisijaisesti lähiympäristössä (Bäcklund 2007, 30). Kaupunkilaisten osallistumista tarkastelevassa tutkimuksessa on kuitenkin kyseenalaistettu osallistumisen asumiskeskeisyys (Pakarinen 2002). Pakarisen (2002, 82) mukaan sidottaessa osallistuminen asuinalueeseen, yhteisön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta ei uloteta koskevan koko elämänpiiriä kohtaan. Asuminen ja lähiympäristö eivät ole välttämättä tekijöitä, jotka motivoisivat osallistumaan. Osallistumisen motivaatiotekijät voivat myös löytyä muualta ja muilta elämän saroilta. Myös Pia Bäcklund (2007, 31) nostaa esille osallistumisen asumiskeskeisyyden ongelman. Hänen mukaansa se ei ota huomioon ihmisten muuttuvien elämäntilanteiden vaikutusta osallistumisen motiiveihin ja osallistumisen kohteisiin.

3 Paikka, yhteisö ja osallistuminen

3.1 Yhteisö

Etiikan tutkijan Alasdair Mc Intyren (2004) mukaan yhteisön lähtökohtana on sen jäsenten jakamat arvot. Arvomaailma luo kullekin yhteisölle tyypillisen merkityskokonaisuuden, jonka kautta todellisuus tulee ymmärretyksi. Yhteisön sisäiset arvot luovat myös perustan yksilön identiteetin muodostamiselle. Yhteisö-käsite pitää sisällään normatiivisen ulottuvuuden ja siihen kuuluu myös olennaisesti toiseuden tunnistaminen. Eron tekeminen on rajankäyntiä erilaisten asioiden välillä, mikä kuuluu kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Erillisyys rakentuu nimien, symbolien ja kulttuuristen merkitysten varaan. (Tuomi, 2005, 133.)

Yhteisö on yhteiskuntatutkimuksessa keskeinen teema ja sen tutkimus nojaa moneen eri teoriaperinteeseen. Sosiologian klassikon Émile Durkheimin (1858-1917) ajatteluun perustuen yhteisö on ymmärretty erityisenä yksilön toiminnan ja vuorovaikutuksen ympäristönä (Tuomi 2005, 134). Toiminnan ympäristön on katsottu olevan viestinnän ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksien rajaama, mikä perinteisissä yhteisöissä rajautui tietyn ajan ja paikan mukaan. Viestintäteknologian kehittyminen on rikkonut aikaan ja paikkaan sidotut raja-aidat ja muuttanut yhteisöllisyyden perustaa nyky-yhteiskunnassa. Nyky-yhteiskunnan toimintaympäristöä määrittää yksilöiden jatkuvasti muuttuvat riippuvuudet. (Tuomi 2005, 134-135.)

Uudemmassa yhteiskuntatutkimuksessa painotetaan yhteisöjen paikallista riippumattomuutta. Yhteisöjen ei nähdä perustuvan niinkään paikallisen vuorovaikutuksen varaan, vaan pikemminkin merkityksen ja identiteetin etsimiseen. Esimerkiksi ranskalaisen sosiologi Michel Maffesoli (1996) näkee yhteisöllisyyden konkretisoituvan nyky-yhteiskunnassa *postmoderneina heimoina*. Heimot ovat kulutus-, harrastus-, ja elämäntapayhteisöjä, joihin kuulutaan niiden itsensä takia. Heimoon kuuluminen ei ole absoluuttista, vaan jokainen voi kuulua moniin yhteisöihin ja vaihdella niitä halunsa mukaan. (emt, 144-145, 147.)

Paikallisyhteisöjen konkretisoituminen jälkimodernissa yhteiskunnassa hahmottuu ongelmallisena. Paikallisyhteisöjä koskevassa tutkimuksessa on korostunut näkökulma siitä, missä määrin yhteisöllisyyden konkretisoituminen on mahdollista paikallistasolla nyky-yhteiskunnassa. Esimerkiksi Sihvolan (2005, 30) mukaan yhteiskunnallisten ongelmien

globaali alkuperä vaikeuttaa poliittisen yhteisöllisyyden konkretisoitumista paikallisella tasolla. Lisäksi britti sosiologi Zygmunt Bauman (2002, 49, 237-238) näkee ylipäättensä mahdottomana yksittäisten toimijoiden sitoutumisen yksittäisiin arvoihin tai yhteisiin liikkeisiin nyky-yhteiskunnassa. Hänen mukaansa postmoderni yhteiskunta luo hetkellisesti verkottuneita yhteisöjä, joita hän kutsuu *narikkayhteisöiksi* tai *karnevaaliryhteisöiksi*. Hänen mukaansa vaaditaan ”spektaakkeli”, joka saa ihmiset liittymään yhteen ja silloinkin yhteisöllisyys on hetkellistä ja haurasta, kollektiivisen toiminnan keskittyessä yhden päämäärän saavuttamiseen.

Yhteisöllisyyden perustan muutoksista huolimatta paikallisyhteisöllisyys ei ole kadonnut jälkimodernista yhteiskunnasta. Lehtosen (1990, 23) mukaan paikallisyhteisöjen tarkastelussa onkin tarpeellista ottaa huomioon yhteisöllisyyden voivan olla niin symbolista kuin toiminnallista. Toiminnallinen yhteisö kehittyy konkreettisen toiminnan ja vuorovaikutuksen seurauksena ja on sidoksissa paikkaan. Symbolinen yhteisöllisyys on puolestaan paikasta riippumaton ja sen rakentuminen perustuu tietoisuuteen ja tunteeseen. Lehtosen (emt.) mukaan yksilö voi identifioitua maantieteellisesti etäälläkin sijaitsevaan paikkaan.

Paikallisyhteisöjen paikka yhteiskunnassa on määritetty kolmannelle sektorille, joka rakentuu kansalaisyhteiskunnan toimijoista. Kolmannen sektorin roolia on korostettu yhtenä toimijana valtion ja markkinoiden rinnalla yhteiskunnan kokonaisjärjestelmässä. (De Filippis & al. 2006, 676-677). Yhteisöjen yhteiskunnalliseen rooliin suhtaudutaan kuitenkin varauksellisesti sen sisältämän ulossulkevan ja normatiivisen ominaisuuden takia. Ensinnäkin yhteisöt ovat erottumiseen perustuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen muodostumana epäoikeudenmukaisia niille, jotka eivät ole osana dominoivaa sosiaalista ryhmää. Toiseksi yhteisöjen voimistumisen ei ole katsottu edistävän kulttuurien välistä kommunikaatiota moniarvoisessa yhteiskunnassa, vaan pikemminkin edistävän pienten homogeenisten ryhmittymien muodostumista. Niiden pelätään kasvattavan suvaitsemattomuutta. (emt., 680-681.) Lisäksi yhteisöllisyyden käänköpuoli, toiseus, voi konkretisoitua epätoivottuna vastustamisena omaa lähiympäristöä koskevaa muutosta kohtaan (esim. Kuparinen 2005).

3.2 Kaupunkitila ja aktivismi

Alueperustaisen kollektiivisen toiminnan tutkimuksessa paikan ja yhteisön välistä suhdetta ei oteta itsestään selvyytenä. Toiminnallisen yhteisöllisyyden ei ole nähty riippuvan tietystä

maantieteellisestä alueesta itsestään, vaan pikemminkin jaettujen kiinnostuksen kohteiden tunnistamisesta ja määrittämisestä. (esim. Cox & Mair 1988; Davis 1991.) Aukkaiden jakauman yhteisen elinympäristön on tosin nähty voimistavan yhteisiin kokemuksiin, kiinnostuksen kohteisiin ja arvoihin perustuvaa kollektiivista identiteettiä (esim. Tuan 1974). Maantieteilijä Deborah Martinin (2003) avaa näkökulman tarkastella analyyttisesti paikan ja yhteisön välistä suhdetta soveltamalla kollektiivisen toiminnan tutkimuksen kehysteoriaa ”*framing analysis*” (Benford & Snow 1988) kaupunginosatoiminnan tutkimukseen. Hänen (emt., 730) mukaan paikasta muodostuu merkittävä tekijä kollektiivisen toiminnan mobilisoinnin diskursseissa sekä toimijoiden välisen yhteisyyden rakentamisessa.

Kulttuurisia kehyksiä korostavassa kollektiivisen toiminnan tutkimuksessa (framing analysis) kiinnitetään huomiota sosiaalisten liikkeiden merkityksen antoon ja diskursiiviseen ulottuvuuteen. Kehyksillä tarkoitetaan inhimilliselle toiminnalle ominaista tulkintakehystä, joka antaa merkityksen asioille, tilanteille ja toiminnalle. Kehykset ovat monimutkaisen ja hallitsemattoman todellisuuden valikoivaa järjestämistä, tulkintaa ja ymmärtämistä, joka on kaiken tietämisen ja toiminnan edellytys (Martin 2003, 733 sit. Goffman 1974). Kulttuuristen kehysten merkitystä korostavan teorian mukaan sosiaaliset liikkeet luovat ympärilleen kulttuurisia kehyksiä, joilla oikeutetaan toiminta, määritellään sen mielekäs toimintakenttä ja tavoitteet sekä motivoidaan ihmisiä toimintaan. Kehystämisen tyyppejä on katsottu olevan kolmenlaisia: diagnostinen, prognostinen ja motivoiva kehystäminen. Diagnostisen kehystämisen tarkoituksena on ongelman määrittäminen, prognostinen kehystäminen painottaa ongelman ratkaisun keinoja ja motivoiva kehystämien pyrkii hankkimaan protestilleen kannattajia. (Martin 2003, 736 sit. Benford & Snow 1988.)

Kulttuurisia kehyksiä painottavaan tutkimusteoriaan nojaten Martin (2003, 746-747) osoittaa paikan ja yhteisön välisen suhteen rakentuvan diskursiivisesti. Martin (emt., 732-733) näkee paikallisyhteisö toiminnan eroavan muusta kollektiivisesta toiminnasta siinä, missä toimijoiden yhteisyys ei muodostu minkään sosiaalisen identiteetin varaan, vaan alueen toimijoiden jakamaan yhteiseen kokemusmaailmaan. Kaupunginosatoiminnan mobilisoinnissa käytetään hyväksi näitä paikkaan liitettyjä kollektiivisia kokemuksia. Toiminnan tarpeen ja tavoitteiden määrittäminen perustuu osittaisiin huomioihin paikan ominaispiirteistä, joilla vedotaan toimijoiden yhteiseen kokemusmaailmaan. Näillä viittauksilla pyritään oikeuttamaan toiminta ja valtaistamaan toimijat. (emt., 746-747.)

Edellä esitetty näkökulma nostaa esille kaupunginosatoiminnan sidonnaisuuden tiettyihin lähtökohtiin ja tavoitteisiin sekä korostaa toiminnan subjektiivista luonnetta. Niemenmaa (2005, 59-61) mukaan suunnitelmissa on väistämättä kyse subjektiivisesta tavasta tarkastella maailmaan ja pyrkimyksestä muokata todellisuutta. Hänen mukaansa suunnitelmat ovat suostuttelevaan sävyyn puettuja ehdotuksia, joissa korostetaan tiettyjä puolia toisten jäädessä vähemmälle huomiolle. Kaupunki onkin ymmärretty tilana, jossa ristiriitaiset tulkinnat tilan luonteesta ja funktiosta kohtaavat (Rajanti 1999). Myös humanistisen maantieteen perinteessä korostetaan kaupunkitilan merkityksen subjektiivista perustaa (esim. Kauste 2002). Kaupunkitilan merkityksen on nähty muodostuvan kollektiivisesti sen käyttäjien erilaisten tulkintojen ja käytäntöjen kokonaisuudesta (Kauste 2002, 306). Tilallisten tulkintojen viestiminen ilmenee eri tavoin aina virallisista sääntöjen ilmaisemisesta hienovaraisiin visuaalisiin symboleihin (kuva 5).

Kuva 5. Merkin kaksi puolta

Kaupunkitilaa tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti eri käytännöissä. Kaupunkisuunnittelu on kaupunkitilan tuottamisen ilmeisin ja näkyvin keino, jonka rinnalla tosin ilmenee hienovaraisempia keinoja, kuten esimerkiksi kaupunkiliikkeet. Talonvaltaus-liikettä tutkineen Elina Mikolan (2008) mukaan kaupunkitilan haltuunotto määrittyi talonvaltauksissa keinona kyseenalaistaa kaupunkitilan kaupallistuminen ja luoda sille vaihtoehto vallatuissa tiloissa. Myös kaupunkiliikkeitä tutkineen Jussi Jauhiaisen (2002, 126) mukaan kaupunkitilan haltuunotto tulee kaupunkiliikkeissä ymmärretyksi keinona, jolla

kyseenalaistetaan olemassa olevia käytäntöjä ja luoda uusia merkityksiä. Hänen mukaansa kaupunkiliikkeissä onkin kyse kaupunkitilan käytön ja osallisuuden määrittämisestä (Jauhiainen 2002, 126).

3.3 Osallistumisen keinovalikoima

Asukasosallistumista tutkineen Aija Staffanssin (2004, 47) mukaan kansalaisvaikuttamisen keinovalikoima on hahmotettavissa kahden ulottuvuuden kautta. Hän nimeää *määrä- ja sisältövaikuttamiseksi*. Määrävaikuttaminen perustuu toiminnan edustavuuteen ja on edustuksellisen demokratian käytäntöjen lähtökohta. Sen tarkoituksena on mahdollisimman suuren kannattajajoukon tavoittaminen esitetyn asian taakse. Määrävaikuttamisen keinoja ovat mm. äänestäminen vaaleissa, kansalaisadressien kirjoittaminen, boikotit ja mielenosoitukset. Sisältövaikuttamisen keinoja ovat puolestaan lausuntojen antaminen, julkisen keskustelun aikaan saaminen, keinot henkilökohtaisiin yhteydenottoihin päättäjiin (verkostoituminen ja lobbaus) sekä osallistuvan suunnittelun monet keinot. Sisältövaikuttaminen ei tähtää määrävaikuttamisen lailla suuren kannattajajoukon tavoittamiseen, vaan keinojen pyrkimyksenä on sisällöllinen vaikuttaminen keskustelemalla ja argumentoimalla.

Järjestyneen kaupunginosatoiminnan keinovalikoima määrittyy ennen kaikkea sisältövaikuttamisen muodoista. Vuonna 2004 tehdyn kaupunginosayhdistystoimintaa koskevassa tutkimuksessa (Erola & Salo 2004) selvitettiin kaupunginosayhdistystoiminnan keinovalikoimia. Tutkimus (emt., 39) tuo ilmi kaupunginosatoimijoiden määrittävän lausuntojen tekemisen, suunnitelmien kommentoimisen sekä vaihtoehtoisten suunnitelmien esittäminen keskeisimpinä toiminnan keinoina.

Staffansin (2004, 250) mukaan asukastoiminnan keinovalikoima vaihtelee sisällöllisenvaikuttamisen muotojen suhteen riippuen siitä onko kyse vaikuttamisesta kaavaprosessin sisällä vai sen ulkopuolella. Hänen mukaansa virallisen kaavasuunnittelun ulkopuolella kansalaistoiminnan muodot ovat vapaammat, käytetyt keinot ja kieli rikkaampaan. Hän näkeekin kaupunkisuunnittelun käytäntöjen voivan ”kolonialisoivan” kansalaistoiminnan latistamalla käytettyjen keinovalikoimien rikkauden.

Jean Hillier (2000, 35) on korostanut virallisen kaavaprosessin ulkopuolella tapahtuvan vaikuttamisen merkitystä suunnitteluhankkeissa. Toiminnan keskeisiksi keinoiksi hän määrittelee yleiseen mielipiteeseen vaikuttamisen median välityksellä ja suoran yhteyden oton kautta päätöksentekijöihin vaikuttamisen (lobbaaminen). Lobbaamisen edellytykset ovat riippuvaisia sosiaalisten verkostojen luomisesta keskeisimpiin päätöksen tekijöihin. (emt., 38). Hillier (2000, 35) korostaakin sosiaalisten verkostojen luomisen ja niiden hallinnan merkitystä vaikuttamisen kannalta. Hänen mukaan epätasa-arvossa osallisten kesken ja mahdollisuudessa vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon on kyse merkittävien sosiaalisten verkostojen hallinnasta. Hänen mukaansa institutionaalinen pääoma ja voimavarat ovat riippuvaisia toimijan kyvystä luoda sosiaalisia verkostoja.

3.4 Edustuksellista ja kommunikatiivista osallistumista

Järjestyneen kansalaistoiminnan merkitys kokonaisjärjestelmän tasolla on toimia välittävänä ja kommunikatiivisena tahona kansalaisten ja viranomaisten välillä (Siisiäinen 1998, 240-241). Kansalaisosallistumista, järjestöjen ja kunnan välisenä suhteena on tarkasteltu perinteisesti edunvalvonnan näkökulmasta. Järjestön tai organisoidun toiminnan tarkoituksena on valvoa edustamiensa henkilöiden tai toimijoiden etua. Mahdollisuus tähän perustuu järjestön resursseihin hallita vaikutuskanavia ja saada äänensä tehokkaasti kuuluville. Edunvalvonnan kautta osallistumiselle annettu merkitys on voimapolitiittinen. (Peltonen 2002, 175.)

Järjestyneen alueperustaisen toiminnan, kuten esimerkiksi asukasyhdistyksien ja kaupunginosayhdistyksien osallistumiselle annettu merkitys vuorovaikutteisessa suunnittelussa hahmottuu kuitenkin ongelmallisena. Osallistumisen merkitystä arvioidaan kriittisimmillään suhteessa sen kautta saatavan tiedon edustavuuteen. Edustavuus nähdäänkin osallistumisen heikkoudeksi, sillä suoran osallistumisen menetelmillä ei voida saavuttaa edustuksellisten kanavien kautta saatavaa edustuksellista näkökulmaa. Alueyhteisön osallistumiseen liitetään huoli siitä, että äänekäs vähemmistön peittoaa alleen hiljaisen enemmistön. (Niemenmaa 2005, 210-211.)

Niemenmaan (2005, 212) mukaan osallistumisen arvioinnissa edustuksellisen demokratian mittarein on kyse osallistumisen arvottamisesta ylhäältäpäin. Edustuksellisten mittareiden käyttö osallistumisen arvottamisessa on lähtökohdaltaan ongelmallista. Onkin esitetty, että

osallistumista tulisi tarkastella määrällisen näkökulman sijaan laadullisena. Näkökulma kiinnittyy käsitykseen siitä, että myös yksittäiset kokemukset voivat olla ratkaisevia yhteiskunnallisen ymmärryksen lisäämiseksi (Niemenmaa 2005, 212). Osallistumista arvioitaessa edustavuuden näkökulmasta jää huomiotta se, mitä osallistumisella parhaimmillaan olisi annettavissa. Niemenmaa (2005, 212-213) mukaan osallistumisen vahvuus perustuu sen kykyyn nostaa esiin ihmisten välistä ja yhteiskunnan sisäistä erilaisuutta.

Voimapoliittinen näkökulma kansalaisosallistumisen tarkasteluun kunnan ja järjestöjen välisenä suhteena hahmottuu ongelmallisena. Peltosen (2002, 175) mukaan kansalaisosallistumista onkin mahdollista tarkastella edunvalvonta-näkökulman sijaan kommunikatiivisesta näkökulmasta. Kommunikatiivinen näkökulma painottaa järjestöjen merkitystä välittävänä tahona paikallisen kansalaisyhteiskunnan ja kunnallishallinnon ja -pääöksenteon rajapinnalla. Poliitiikka määrittyy tässä yhteydessä ennemminkin keskusteluna kuin intressin valvojana. Peltosen (emt.) mukaan monimutkaiset ja tietointensiiviset suunnittelukysymykset, joiden hallinnassa hallinnon asiantuntemuksen rajat tulevat vastaan luovat tarpeen uudentylaiselle kommunikatiiviselle toimijalle.

Kommunikatiivisen alueperustaisen toiminnan esimerkkitapauksena pidetään Berliinin kaupunkifoorumia; *Stadtforum*. Stadtforum perustettiin muurin murtumisen jälkeen, jolloin kaupunki oli monien kaupunkisuunnitteluun liittyvien haasteiden edessä. Stadtforumin tarkoituksena oli kerätä eri alojen ammattilaisia yhteen keskustelemaan kaupunkisuunnittelua koskevista kysymyksistä. Toiminnan tarkoituksena oli tuottaa lisää tietoa julkisen kaupunkisuunnittelun tueksi sekä toisaalta tehdä suunnittelusta julkisempaa. Toiminta perustui vapaaehtoistoimintaan. Toiminnan katsottiin olevan kustannustehokasta ja sen katsottiin nopeuttavan kaupunkisuunnittelua. (Niemenmaa 2005, 37-38.)

Kaupunkilaisten osallistumiselle annettu merkitys rakentuu laadullisten tekijöiden ympärille lähestyettäessä kaupunkilaisten osallistumista kommunikatiivisesta näkökulmasta. Asukkaiden osallistumisen rooli osana suunnitteluprosessia määrittyy paikallisten erityiskysymyksien esille nostamisena ja mahdollisesti innovatiivisten ratkaisujen löytämisenä. Kaupunkifoorumin idea kytkeytyy ideaan kaupunkilaisten kollektiivisen älykkyyden hyödyntämisestä osana kaupunkisuunnittelua. (Niemenmaa 2005, 37-38.)

4 Kansalaistoiminta

4.1 Kansalaisyhteiskunta

Kansalaisyhteiskunnalla viitataan yleisesti toimintakenttään, joka rakentuu kansalaisten ja kansalaisryhmien omaehtoisuudesta, aktiivisuudesta, vapaaehtoisuudesta ja yhteisöllisyydestä. Kansalaisyhteiskunnan rakentumista edesauttavat puolueet, viralliset järjestöt ja epämuodolliset yhteiskunnalliset liikkeet sekä yksittäiset toimijat ja toimijaverkostot virallisten rakenteiden ulkopuolella. (Stranius 2009, 139-140.) Kansalaistoiminta kansalaisyhteiskunnassa organisoituu monimuotoisesti epämuodollisista lyhyen ajan ryhmistä muodollisesti organisoituihin järjestöihin ja säätiöihin (Konttinen & al. 2010, 20).

Aktiivisen kansalaisyhteiskunnan on katsottu luovan edellytyksen toimivalle demokratialle (Hautamäki 2005, 59). Kansalaisyhteiskunnan toimikentän merkitys nähdään yhtenä hyvinvoinnin tekijänä yksilön elämässä. Kansalaisyhteiskunnan toiminnassa mukana olemisen on katsottu edesauttavan henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kasvua, kasvattavan osallisuuden tunnetta, tarjoavan väylän itsensä toteuttamiselle, vaikuttamiselle sekä identiteetin rakentamiselle. (OM 14/2005, 32-33.)

Suomessa kansalaistoiminnan kollektiivisille muodoille on ollut ominaista yhdistysmuotoinen organisoituminen. Yhdistysten merkitys perustuu paitsi kansalaisyhteiskunnan rakentumisen edesauttajana, niin myös kansalaistoiminnan nivojana yhteiskunnalliseen kokonaisjärjestelmään. (Siisiäinen 1998, 240-241.) Siisiäinen (emt.) erittelee yhdistysten merkitystä yhteiskunnan kokonaisjärjestelmässä kolmeen ulottuvuuteen. Ensinnäkin yhdistykset toimivat sovittavana tahona kansalaisten ja valtion välillä, toisaalta ne edistävät kommunikaatiota yhteiskunnan osajärjestelmien välillä ja kolmanneksi toimivat kahden suuntaisina välittäjinä kansalaisten ja julkishallinnon välillä.

Kiinnostus kansalaisyhteiskuntaa kohtaa nousi Suomessa 1990-luvun laman jälkimainingeissa. Kiinnostuksen nousu liittyy keskusteluun hyvinvointivaltion kriisiytymisestä ja tarpeesta löytää vaihtoehtoisia malleja hyvinvointipalveluiden tuottamiselle. Kansalaisyhteiskunnasta puhuttaessa käytetäänkin usein *kolmannen sektorin* käsitettä. Käsitteellä viitataan kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden muodostamaan

kolmanteen merkittävään tahoon valtion ja markkinoiden rinnalla. (Konttinen & al. 2010, 27.) Kansainvälisessä keskustelussa kommunitarilistinen suuntaus (*communitarian theorists*) tuo vahvasti esille yhteisöjen merkityksen yhteiskunnassa. Teoreettinen suuntaus syntyi äärimmäistä yksilöllisyyttä painottavan pohjoisamerikkalaisen, neoliberalismin kritiikistä ja huolesta kollektiivisen sosiaalisen elämän katoamisesta. (De Filippis & al. 2006, 675.) Kommunitaristisessa teoriassa kansalaisyhteiskunnalle annetaan merkittävä rooli valtion ja markkinoiden rinnalla yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisussa (emt., 676-677).

4.2 Sosiaalisten liikkeiden tutkimus

Sosiaalisen liikkeen käsitteellä viitataan kollektiiviseen toimintaan, jolla on ensinnäkin yhteiset tavoitteet ja keinot. Toiseksi liikkeen oleellisena tunnuspiirteenä on jäsenten kesken muodostuva vuorovaikutusverkosto, joka pitää yllä käsitystä ”meistä”. Kolmanneksi yhteiskunnalliset liikkeet ovat organisoituja siinä mielessä, että toiminnassa on havaittavissa jatkuvuutta. Kollektiivinen toiminta voi olla luonteeltaan lyhyt- tai pitkäkestoista ja riippuu monista tekijöistä muuntuuko toiminta sosiaalseksi liikkeeksi. (Della Porta & Diani 2006, 20-21.)

Sosiaalisten liikkeiden kansainvälisessä tutkimuksessa on erotettu uudet ja vanhat liikkeet. Vanhoilla liikkeillä viitataan vuosisadan alun työväenliikkeisiin ja uusilla liikkeillä puolestaan 1960-luvulla vahvistuneisiin liikkeisiin, jotka näyttivät käynnistäneen uuden suunnan kollektiivisessa toiminnassa (General Intellect 2008, 79). Siisiäisen (2003, 46) mukaan kuitenkin vasta 1970-luvun lopulla alkoi uusien liikkeiden aika Suomessa. Tuona ajankohtana monien uusien vaihtoehtoliikkeiden ohella perustettiin paikallisdemokratian liikkeet, kuten asukasyhdistykset ja kylätoimikunnat.

Uusia liikkeitä on luonnehdittu sosiokulttuurisiksi ja identiteettiliikkeiksi, kun taas vanhat liikkeet ovat sosiopoliittisia ja intressiliikkeitä. Uusien liikkeiden ominaispiirteitä kuvaa se, että ne kiinnittyvät perinteisen poliittisen kentän ylä- ja alapuolelle. Uudet liikkeet ovat olleet ennen kaikkea sosiaalisia identiteettejä tuottavia sekä uusia merkityksiä luovia. Niiden toiminnalle on ollut ominaista se, etteivät ne pyri vaikuttamaan suoraan päätöksen tekoon, vaan niiden toiminnan voidaan katsoa tähtäävän ennemmin identiteettien tuottamiseen kuin poliittisiin uudistuksiin (Ilmonen 1998, 29).

Martti Siisiäinen (1998, 238) on tutkinut uusien ja vanhojen liikkeiden ominaispiirteitä ja huomannut jatkuvuutta toiminnan ominaispiirteissä. Suomalaiselle kollektiiviselle toiminnalle on ollut ominaista yhdistysmuotoinen organisoituminen, mikä on vaikuttanut toiminnan muodon ja sisällön määrittymiseen. Liikkeille ominaista on ollut läheinen kytkös valtioon ja valistuksellinen rooli suhteessa kansalaisiin. Liikkeet ovat toimineet välittävänä tahona virkamiesten ja kansalaisten välillä. Maltilliset keinot ja konfliktien välttäminen virkamiesten kanssa ovat olleet leimaa antavia piirteitä toiminnassa.

Keskustelu kansalaistoiminnasta ja osallistumisesta 2000-luvulla liittyvät politiikan uudelleen sijoittumiseen ja poliittisen toimijuuden tematiikkaan (Ilmonen & Siisiäinen 1998, 8). Kansalaistoiminnan kenttä käy läpi rakenteellista muutosta, jossa vanhat kollektiiviset identiteetit ja kollektiivisen toiminnan muodot menettävät merkityksensä ja niiden tilalle nousee uusia (emt., 7). Perinteisten instituutioiden, kuten poliittisten puolueiden, yhdistysten ja järjestöjen, merkitys identiteetin tuottajan ja ruohonjuuritason intressien edustajina ovat siirtymässä uudennlaisille liikkeille ja vaihtoehtoprojekteille (emt., 9).

Kansalaistoiminnan kentän muutos liittyy osaksi laajempaa osallistumiskulttuurin muutosta. Osallistumisen yhteiskunnallinen kontekstin on nähty yksilöllistyneen (Peltonen 2002, 173). Perinteisen institutionaalis-painotteisen politiikan rinnalle on noussut refleksiivisen tekemisen politiikka (Häyhtiö & Rinne 2010, 42). Refleksiivisen politiikan kenttä muodostuu yksittäisistä projekteista, jotka kumpuavat henkilökohtaisista ja yksilöpohjaisista arvoista, asenteista, valinnoista ja jopa elämäntyylyistä. Nämä subjektiiviset, poliittiset protestit irtautuvat puolueiden hahmottelemista kollektiivisista ja hierarkkisista totuuksista. Uudelle poliittisen tekemisen tyyli on ominaista se, että kansalaiset eivät tyydy hallinnon alamaisten rooliin, vaan ne toimivat aktiivisesti nostamalla itse asiakysymyksiä julkisuuteen ja toimimalla oma-aloitteisesti niiden ratkaisemiseksi.

2000-luvun sosiaalisia liikkeitä tutkineen Leo Straniuksen (2009) mukaan kansalaistoiminnan kentän muutosta kuvaa epämuodollisten toimijaverkostojen yleistyminen formaalien organisaatioiden rinnalle (emt., 139). Epämuodollisella kansalaistoiminnalla hän tarkoittaa toimintaan, joka ei kanavoidu virallisten puolueiden tai järjestön kautta tapahtuvaksi toiminnaksi, vaan organisoituu löyhäksi verkostoksi ainakin osittain Internetin välityksellä. Ominaista epämuodolliselle kansalaistoiminnalle on että se muodostuu yksittäisten asiakysymysten ympärille ja loppuu niiden ratkettua. 2000-luvun

kansalaistoimintaa on myös kuvattu verkostomaisena liikehdintänä, jossa yksilöllisten tekojen summasta muodostuu kollektiivinen liikehdintä (Häyhtiö & Rinne 2010, 50).

Epämuodollinen kansalaistoiminta poikkeaa aikaisemmasta kollektiivisesta toiminnasta. Stranius (2009, 158-160) kuvaa kansalaistoiminnan uusia piirteitä *kevyt aktivismin* käsitteen avulla. Kevyt aktivismin keveydellä viitataan nimenomaan toiminnan löyhään sitoutumiseen virallisiin organisaatioihin. Toiminta itsessään voi olla yhteiskunnallisesti vaikuttavaa ja vaatia tekijöiltään suurta panostusta. Kevyt aktivismi on byrokraattisesti kevyttä kansalaistoimintaa, joka ei toimiakseen tarvitse järjestöjä tai johtajia. Toiminnan perustana on yksittäinen aktivisti ja niiden kyky politisoida julkisuuteen uusia kysymyksiä. Toiminnan keinona ovat yksittäiset tempaukset, joilla haetaan näyttävyttä ja julkisuutta tietyille asialle. Vaikuttamisen kohteena on yksittäinen ihminen ja arjen valinnat. Esimerkkeinä kevyt aktivismista hän mainitsee mm. Porkkanamafian, Roskapäivässä-liike ja talonvaltausliikkeen (emt., 153-158).

Kevyt aktivismille, 2000-luvun kansalaistoiminnan kuvaajana, on ominaista itse tekeminen sekä toiminnan mielekkyys ja helppous. Toiminnan keinoissa korostuu suora toiminta edustuksellisten kanavien kautta tapahtuvan vaikuttamisen sijaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttamisesta otetaan vastuu itse mieluummin kuin annetaan se jollekin edustavalla taholle. Toiminta on aikajänteeltään ja aiheeltaan rajattua, joka mahdollistaa osallistumisen yksittäisiin tapauksiin eri toimijaverkostoissa omien kiinnostuksen kohteiden mukaan. (Stranius 2009, 142-143.)

Epämuodollisen kansalaistoiminnan kasvu heijastaa kansalaistoiminnan kentän pätkittymistä ja pirstaloitumista. Ihmiset eivät ole valmiita sitoutumaan pitkäjänteiseen toimintaan vaan osallistuvat yksittäisiin projekteihin oman mielenkiintojen mukaan (OM/2005, 74). Kansalaistoiminnan uudet piirteet kuvaavat osallistumisen muutosta vastikkeellisemmaksi ja kohdistetummaksi. Osallistumisen pitää olla helppoa, tehokasta ja näyttävää (OM/2005, 34-35). Kansalaistoiminnan pätkittymisen ja pirstaloitumisen on katsottu ilmentävän laajemmin yhteiskunnan tilaa, jossa työtilanteet, asuinpaikat ja rakenteet muuttuvat nopeasti (Aitamurto & al. 2012, 89).

Uuden kansalaistoiminnan muotojen merkitys perustuu niiden kykyyn avata ja kyseenalaistaa vallitsevia ajattelutapoja (Ilmonen 1998, 38). Web 2.0 kehitys luo myös uusia merkityksiä

kansalaistoiminnalle. Verkkopohjaisista yhteisöistä voi muodostua kollektiivisen älykkyyden lähteitä yksittäisten toimijoiden kerääntyessä yhteen jonkin ongelman ratkaisemiseksi (Häyhtiö & Rinne 2010, 50). Yksi esimerkki tämän kaltaisista yhteisöistä on Linux-käyttöjärjestelmää kehittävä yhteisö (kts. Tuomi 2005).

4.3 Internet kansalaistoiminnassa

Erilaisten tieto- ja viestintätekniikan sovellusten käyttö ja levinneisyys on kasvanut radikaalisti viime vuosikymmenten aikana. Viestintätekniikan kehittyminen ja leviäminen on myös vaikuttanut merkittävästi kansalaistoiminnan tapoihin. Internet-osallistumista tutkinut Kari A. Hintikan (2008, 69) toteaa, että: ”Internetistä itsessään on muodostunut niin väline, julkisuusareena ja organisoitumismuoto kuin kasvavassa määrin toiminnan tapahtumapaikka ja kohde”. Hintikan (emt., 69-70) mukaan on kaksi tapaa nähdä internetin rooli kansalaistoiminnassa. Internet-vahvistamisessa toiminnassa internetin merkitys muodostuu välineellisenä keinona toiminnassa, kun taas internet-perustaisessa toiminnassa internet on kollektiivisen toiminnan pääasiallinen toiminta-areena.

Internet vaikuttaa kansalaistoimintaan jo itsessään luomalla uuden julkisuustilan. Ensinnäkin internetin luoma julkisuustila tekee mahdolliseksi horisontaalisen viestinnän vahvistumisen massamedian välittäjä-roolin murtumisen kustannuksella (Häyhtiö & Rinne 2010, 44 sit. Walch 1999) ja toiseksi luo omaehtoisen viestinnän kanavan, joka ei ole riippuvainen perinteisesti medioista (Lappalainen 2005, 85). Myös sosiaalisen median roolia kansalaistoiminnassa tutkineen Elizabeth Iskander (2011, 1277) mukaan internetin merkitys perustuu vaihtoehtoisena viestinnän kanavana ja korostaa sen merkitystä erityisesti autoritaarisen hallinnon valtioissa. Iskanderin (emt., 1227) mukaan Egyptin kansannousussa tammikuussa 2011 sosiaalisesta mediasta muodostui kanava, joka mahdollisti kommunikaation ja kahden suuntaisen tiedon välityksen Egyptin rajojen ulkopuolelle ja sisäpuolella. Sosiaalisen median välityksellä oli mahdollista saada vaihtoehtoisia tietoja tilanteesta, jossa hallitus rajoitti tiedonkulkua ja käytti sitä propagandan välineenä. Internetin kautta niin itse toimijat kuin myös ulkopuoliset pystyivät arvioimaan tilannetta.

Internet helpottaa myös kansalaistoiminnan organisoitumista luomalla tehokkaamman ja nopeamman viestinnän keinon (Aitamurto & al. 74-75). Erityisesti sosiaalisen median on katsottu luovan viestinnästä aikaisempaa tehokkaampaa (Iskander 2011, 1227). Sosiaalinen

media poikkeaa perinteisestä massamedian toiminnan periaatteesta. Massamedian viestintä on yksisuuntaista ja kohdistuu yksittäiselle kuulijalle tai lukijalle. Sosiaalisessa mediassa informaation leviää verkostoilta verkostoille, jolloin viestinnän kohde ei rajoitu yksittäiseen vastaanottajaan vaan koko hänen luomaan sosiaaliseen verkostoon. Tämä ominaisuus tekee sosiaalisesta mediasta erityisen myös verrattuna muihin internetin käytön luomiin viestinnän mahdollisuuksiin (esim. blogit).

Internetin merkitys kansalaistoiminnan kannalta perustuu ennen kaikkea sen luomiin kommunikaatiota edistäviin mahdollisuuksiin. Internetin on katsottu luovan osittaisen ratkaisun kollektiivisen toiminnan yleiseen haasteeseen, joka on määritelty motivoituneiden toimijoiden tavoittamisena sekä osallistujajoukon ja resurssien laajentamisena (Harlow 2011, 299). Tehokkaana ja laajoina joukkoja tavoittavana viestinnän kanavana internet helpottaa potentiaalisten toimijoiden tavoittamista ja aktivistien välistä kommunikointia. (Lappalainen 2005, 84; Iskander 2011, 1226.)

Internetin on katsottu paitsi helpottavan kansalaistoiminnan organisoitumista, niin myös tekevän osallistumisesta helpompaa. Yhtäältä virtuaaliset osallistumisen muodot kuten internet-adressit ja -vetoomukset tekevät osallistumisesta helppoa yhdellä ”klikkauksella”, mutta toisaalta sen on nähty johtavan osallistumisen pinnallistumiseen. Internet-osallistumista tutkinut Evgeny Morozov (2009, 13) korostaa internetin vahvistavan pinnallista, sitoutumatonta ja vaikuttavuudeltaan heikkoa aktivismia; ”slactivismia”, joka ei luo edellytyksiä vaikuttavaan kollektiiviseen toimintaan.

Keskustelussa internetin vaikutuksesta kansalaistoimintaan keskeiseksi kysymykseksi on noussut se, missä määrin internet toimii varteen otettavana kanavana poliittiselle keskustelulle ja aktivismille. Useat tapaustutkimukset korostavan sen merkitystä keinona tehostaa ja helpottaa reaali maailmassa syntyneitä kansalaistoimintaa (Iskanderin 2011, Liam 2012, Morozov 2009). Toisaalta on epäilty virtuaali-perustaisen aktivismin kykyä mobilisoida laajoja joukkoja kollektiiviseen toimintaan reaali maailmassa (Diani 2000). Kollektiivisen toiminnan edellytyksenä on toimijoiden keskinäisen yhteisyyden, solidaarisuuden ja luottamuksen tunteen rakentuminen. Virtuaalisen kommunikaation on epäilty kykenevän rakentamaan luottamusta toimijoiden välille, minkä takia onkin korostettu sen merkitystä ennen kaikkea jo olemassa olevan kollektiivisen toiminnan tukijana ja tehostajana. Toisaalta Guatemalan kansanliikettä tutkinut Summer Harlow (2011) osoittaa

yksittäisen tapauksen kautta massiivisen kansanliikkeen voivan syntyä myös virtuaalisesti. Hänen mukaan (emt., 228) virtuaali-osallistuminen, kuten esimerkiksi keskustelu, kommentointi, kuvien ja linkkien lataaminen sosiaalisessa mediassa voi synnyttää toimijoiden keskinäisen luottamuksen ja yhteisyyden tunteen, joka mobilisoi kollektiiviseen toimintaa internetin ulkopuolella.

Erilaisten tieto- ja viestintätekniikan sovellusten käytön ja levinneisyyden on katsottu voimistavan poliittista osallistumista, kansalaisyhteiskuntaa ja demokratiaa helpottamalla ihmisten välistä kommunikaatiota (Lim 2012, 232). Sen vaikutusta kansalaistoimintaan ei tule kuitenkaan yliromantisoida. Meryna Limin (emt.) mukaan internetistä voi myös muodostua uhka demokratian toteutumiselle esimerkiksi tilanteissa, joissa sitä käytetään autoritaarisen hallinnon kontrollin ja vallan käytön välineenä käyttäjien manipuloinnin. Internet ei myöskään ratkaise osallistumisen motivaatioon liittyvää ongelmaa, sillä aktiivisesti internetissä osallistujien on nähty olevan muutenkin aktiivisia kansalaistoiminnan kentällä (Pessala 2009).

5 Aineisto ja menetelmät

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimus on tapaustutkimus, jossa yksittäisen tapauksen kautta tarkastellaan kysymystä kaupunkilaisten osallistumisesta. Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata aikaisemmin tutkimatonta kaupunginosatoimijaa sekä toiseksi selvittää toiminnan aktiivien osallistumiselle antamia merkityksiä. Tutkimuksen aineistona on seitsemän toiminnan aktiivin teemahaastattelua. Analyysi on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa selvitetään kollektiivisen toiminnan ominaispiirteitä. Toisessa osassa tarkastellaan Kallio-liikkeen toiminnan aktiivien käsityksiä ja kokemuksia toiminnasta. Analyysin pohjalta vastaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten kollektiivinen toiminta rakentuu paikallisesta kontekstista?
2. Miten toiminta on organisoitunut?
3. Mitkä ovat toiminnan keskeisimmät tavoitteet, keinot ja vaikuttamisen kohteet?

5.2 Laadullinen tapaustutkimus

Tutkimusmenetelmäksi olen valinnut laadulliseen tutkimukseen perustuvan tapaustutkimuksen. Tapaustutkimuksen määritelmä on melko väljä ja esimerkiksi Eskola ja Suoranta (1998, 65) ovat todenneet lähes kaikkien laadullisten tutkimusten olevan tapaustutkimuksia. Tutkittava ilmiö voidaan valita monilla perusteilla. Tapauksen valinta voi perustua siihen, että se on mahdollisimman tyypillinen ja edustaa tietyn ilmiön ominaispiirteitä. Toisaalta tapaukseksi voidaan valita myös jonkinlainen poikkeavuus tai rajatapaus. (emt., 65). Valitsemani tapaus ilmentää poikkeavuutta tutkittavassa ilmiökentässä.

Tapaustutkimus ei tähtää empiirisesti yleistettäviin päätelmiin tilastollisten tutkimusten tavoin, vaan sen tarkoituksena on yksittäisen tapauksen intensiivinen kuvaus. Eroja ja yhtäläisyyksiä, jaettuja ja erityisiä merkityksiä etsimällä on mahdollisuus päätyä yksittäisestä paikkaan sidotusta tiedosta ilmiökenttää laajemmin kuvaaviin yleistyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 66.) Yleistettävyyden mahdollisuus riippuvat Flyvbjergin (2001, 73-74) mukaan yleisesti tutkittavan tapauksen luonteesta ja sen valinnan perusteluista. Yleistettävyyttä voidaan parantaa paitsi järkevän aineiston kokoamisella niin myös

mahdollisen vertailuasetelman rakentamisella. Perinteisen vertailuasetelman rakentaminen on nähty olevan työlästä ja joskus mahdotontakin, minkä takia vertailevan asetelman voi rakentaa suhteessa muihin tutkimustuloksiin ja tulkintoihin nähden.

5.3 Aineisto ja teemahaastattelu

Tutkimusaineisto koostuu seitsemästä teemahaastatteluista. Kaikki haastateltavat ovat Kallio-liikkeen aktiiveja. Tutkimuksen varsinaisen aineiston lisäksi olen kerännyt tapausta taustoittavaa materiaalia eri keinoin: Ensinnäkin, tutkimuksen alkuvaiheessa haastattelin Helsingin kaupunginosayhdistysten kattojärjestön (HELKA ry) puheenjohtajaa Pirjo Tulikukkaa. Toiseksi olen seurannut Kallio-liikkeen toimintaa sosiaalisessa mediassa (facebook) sekä ottanut osaa tapahtumiin ja ollut mukana yhdessä kokouksessa.

Haastatteluista aktiiveista viisi on naisia ja kaksi on miehiä, joiden ikä sijoittuu 25-40 ikävuoden välille. Kaikki haastattelemani toimijat ovat aktiivisesti toiminnassa mukanaolevia. Neljä haastateltavista on ollut mukana alusta alkaen, kaksi tuli mukaan toimintaa noin puolen vuoden jälkeen toiminnan perustamisesta ja yksi haastateltavista oli vasta ottanut aktiivisemmän roolin toiminnassa. Kaikki haastatteluista on nauhoitettu ja litteroitu. Litteroinnin suhteen valitsin suhteellisen karkean tekniikan. Kirjasin haastattelut sanatarkasti ylös, mutta jätin merkitsemättä äänenpainot, hymähdykset ja naurahdukset. Yksi haastattelun nauhoituksesta epäonnistui osin. Huomasin sen kuitenkin pian haastattelun tekemisen jälkeen ja kirjasin haastattelun sisällön ylös. Ensimmäinen haastattelu kesti lähemmäs kaksi tuntia. Loput kahdeksan haastattelua on pituudeltaan noin tunnin mittaisia.

Valitsin haastattelut aineiston keruumenetelmäksi, vaikka myös muut menetelmät olisivat soveltuneet tutkimuksen toteuttamiseksi. Esimerkiksi kokonaisvaltaisemmalla etnografisella tutkimusotteella olisi saatu syvällisempi ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä tutkittavasta ilmiöstä. Osaltaan käytettävän ajan rajallisuuden takia päädyin valitsemaan haastattelut aineiston keruumenetelmäksi. Koin kuitenkin, että haastatteluiden kautta olisi mahdollisuus saada monipuolinen näkökulma tutkittavaan tapaukseen, valitsemalla haastateltavaksi mahdollisen erilaisista lähtökohdista toimivia aktivisteja.

Haastattelujen kautta halusin ensinnäkin saada tietoa Kallio-liikkeen toiminnan käytännön järjestymisestä sekä toiseksi selvittää toiminnan aktiivien näkemyksiä ja kokemuksia

toiminnasta. Tutkimusongelman kannalta oli selvää, että haastattelun muodon tulisi olla melko avoin ja siksi päädyin teemahaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimaastoon. Teemahaastatteluille ominaista on se, että haastattelun aihepiirit ovat etukäteen määritettyjä, jotka käydään jokaisen haastateltavan kanssa läpi (Eskola & Suoranta 1999, 86). Olin laatinut haastattelujen tueksi teemalistan (liite 1), ja pidin huolta jokaisen teeman nostamisesta osaksi keskustelua. Toisaalta pyrin pitämään haastattelun mahdollisimman avoimena ja vapaamuotoisina, jotta haastateltavilla olisi mahdollisuus uusien teemojen esiin nostamiseen. Tässä mielessä haastatteluissa korostui strukturoimattomalle haastattelulle ominaiset piirteet. Strukturoimaton haastattelu etenee haastateltavan ehdoilla, eikä noudata kysymys-vastaus-muotoa vaan muistuttaa vapaamuotoista keskustelua (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 45).

Lähetin haastattelupyynnöt kolmelle toiminnan aktiiville, joiden yhteistiedot olivat esille Kallio-liikkeen internet-sivuilla. Yksi kolmesta vastasi haastattelupyyntöni ja haastattelu järjestyi nopeasti seuraavalle viikolle. Ensimmäisen haastateltavan kautta sain ehdotuksia toisista kontakteista ja seuraavan haastattelun kautta taas lisää. Haastattelujen löytymistä onkin kuvailtu lumipallomenetelmää muistuttavaksi, jossa yksi kontakti johtaa toiseen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 59). Lopulta löysin haastateltavat suhteellisen helposti, kokonaisuudessaan lähetin 12 haastattelupyyntöä, joista seitsemään sain vastauksen. Tein kaikki haastattelut yhden kuukauden aikana. Haastattelujen tekemisen aikataulu tuntui suhteellisen tiiviiltä vaikkakin riittävältä. Laadullisen tutkimuksen toteuttamisen suhteen onkin korostettu haastattelujen tekemistä tarpeeksi pitkällä aikavälillä. Pitkä aika väli mahdollistaa tutkijan tietoisuuden kehittymisen tutkittavasta ilmiöstä. (Kiviniemi 2007, 76-77.)

Ruusuvuori ja Tiittula (2005, 29) ovat korostaneet haastatteluiden olevan aina vuorovaikutustilanteita, jossa haastateltava ja haastattelija toimivat suhteessa toisiinsa. Molemmat haastattelun osapuolet osallistuvat tiedon tuottamiseen, eikä tutkijan roolia tiedon tuottamisessa voi väheksyä (mt., 12). Myös Eskolan ja Suorannan (1998, 93) mukaan haastattelija vaikuttaa haastattelun sisällölliseen antiin. Heidän mukaan keskinäisen luottamuksen rakentuminen haastateltavan ja haastattelijan välille on haastattelun onnistumisen elinehto. Haastattelu paikan valinnalla on myös katsottu olevan vaikutusta haastattelun onnistumisen kannalta (mt., 91). Tässä tutkimuksessa haastattelupaikka ja ajankohta määräytyivät haastateltavan ehdoin. Uskon sen vaikuttaneen avoimen ja

vapaamuotoisen tunnelman syntymiseen haastattelutilanteissa. Haastatteluiden onnistumiseen vaikutti myös haastateltavien innokkuus toimintaa kohtaan sekä toisaalta halukkuus viestittää toiminnasta eteenpäin. Olen ottanut huomioon analyysissä mahdollisuuden siihen, että haastattelutilanteet ovat toimineet yhdenlaisina toiminnan markkinoinnin tilaisuutena, jossa toimintaa on pyritty tuomaan toimintaa esiin positiivisessa valossa.

5.4 Sisällönanalyysi ja analyysin kulku

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä (Sarajarvi & Tuomi 2009, 93). Analyysin tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiksi ja ymmärrettäväksi johtopäätöksen tekemistä varten (emt., 105). Sisällönanalyysi voidaan jakaa karkeasti kolmeen eri luokkaan: aineistolähtöiseen, teorialähtöiseen ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin (emt., 97).

Tutkimuksessa käyttämäni analyysimenetelmä vastaa teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Teoriaohjaava analyysi sijoittuu aineisto- ja teorialähtöisen analyysin välimaastoon. Teoriaohjaava analyysi etenee aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöinen analyysi, mutta eroaa siitä tulkinnan logiikassaan. Jos aineistolähtöinen analyysi perustuu induktiiviseen tulkinnan logiikkaan, niin teoriaohjaavassa analyysissä tutkijan ajatteluprosessia ohjaavaa aineiston lisäksi valmiit mallit. Teoriaohjaavassa analyysissä empiirisestä aineistosta ei luoda teoreettisia käsitteitä, vaan aineistoa tulkitaan suhteessa valittuihin teorioihin tai käsitejärjestelmään. (Sarajarvi & Tuomi 2009, 116.)

Aineiston käsittelyä ei ohjannut mikään ennalta valittu teoria, vaan lähdin käsittelemään sitä aineiston ehdoilla. Aloitin aineiston käsittelyn järjestämällä sen ensiksi uudelleen teemoittain. Käytin teemahaastattelun runkoa apuna sisällön temaattiselle järjestämiselle, jota laajensin luoden uusia ryhmiä vastaamaan niitä uusia aihepiirejä, jotka olivat nousseet esille haastattelussa. Teemoittelu teki mahdolliseksi yksittäisten sisällöllisten teemojen tarkastelemisen erillisinä kokonaisuuksina.

Tutkimustehtävä täsmentyi analyysin edetessä. Analyysiä alkoi ohjata teoria alueeseen sidotun aktivismin lähtökohdista sekä osallistumisen ja osallisuuden käsitteet. Lisäksi aineiston kokonaisuudesta erotin omaksi kokonaisuudekseen puheen, jonka sisältö määrittyi toiminnan järjestymisen kuvaamisen ympärille. Tätä osaa aineistosta lähestyin

faktanäkökulmasta (Alasuutari 1999, 80-81). Faktanäkökulma tarkoittaa, että monilta osin haastattelujen voi katsoa välittävän todennukaista ja luetettavaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Olen ottanut haastateltavien selonteot toiminnan järjestymisestä luotettavina ja todennukaisina kuvauksina toiminnasta.

6 Epämuodollista kaupunginosatoimintaa

6.1 Toiminnan järjestyminen

Kallio-liikkeen toiminnassa on kyse epämuodollisesta kansalaistoiminnan verkostosta (vrt. Stranius 2009, 139). Toiminta ei ole hierarkkisesti organisoitunut eikä toiminnassa ole ennalta määriteltyjä toimijarooleja tai vastuutehtäviä. Toiminnan kokonaisuus jäsenyyttä sosiaaliseen mediaan (facebook) luodun profiilin ympärille (Kuva 6).

Kuva 6: Kallio-liike facebookissa

Facebookiin luodun profiilin pääsivun alle on muodostettu useita alaryhmiä: Alaryhmät ovat: aktiivit, sosiaalinen vastuu, kortteli keittiö, talviset tapahtumat, liikuntaryhmä, Kallio block party, puistokirppikset, politiikka ja vaalit, demokratia ja vaikuttaminen, blogi ja nettisivut, dokumentointi, Kallio block party –klubi, asunnottomien yö, Multicultural hockey night ja kriittinen pyöräretki. Alaryhmät ovat kiinnostuksen kohteiden mukaan eriteltyjä toimintaryhmiä, joiden puitteissa toimintaa suunnitellaan ja käytännön toteuttamisesta sovitaan. Uusien alaryhmien muodostaminen on kaikille avointa. Uuden alaryhmän perustaminen riippuu sen saamasta kannatuksesta toimijoiden keskuudessa. Toimintaryhmillä

ei ole aktiivisesti yhteyttä, mikä tekee toiminnan kokonaisuudesta vaikeasti hahmotettavan myös aktiivien näkökulmasta:

Kyllä tää on rönsyillyt. Viime kesän Block Partyjen jälkeen sitä järkänneet aloittivat sen Klubin eli ne jatko sitä samaa juttua klubitoimintana jonkin ravintolan kanssa yhteistyössä...kyllä ideat kasvaa...sitä on vaikee hahmottaa mitä kaikkee Kallio-liikkeen puitteissa tehdään ku on aika paljon eri ihmisiä eri porukoissa (H3)

Porukka vaihtelee, mitä kukakin tekee, mutta kaikki toiminta menee Kallio-Liikkeen sateenvarjon alle. Niillä ei oo aktiivista yhteyttä aina, mut niissä on paljon linkkejä toisiinsa. (H1)

Toiminnan laajentuminen on tehnyt kokonaisuudesta vaikeasti hallittavan, jonka johdosta keväällä 2012 ryhdyttiin järjestämään kerran kuukaudessa avoimia kokouksia: ”mööttejä”. Kokouksien tarkoituksena on paitsi toiminnan suunnitteleminen ja siitä keskusteleminen niin myös eri toimijaryhmien välisten kontaktien kasvattaminen.

Toiminta organisoituu yksittäisten tapahtumien ympärille. Toimintakaava on yksinkertainen ja muodostuu idean ehdottamisesta, toimijoiden innostamisesta sen ympärille ja toiminnan toteuttamisesta. Kasvokkaiset kokoontumiset ja sosiaalisen mediaan luodun profiilin ”seinä” toimivat ideoiden esittämisen paikkoina. Toimintamalli ei ole ainutlaatuinen vaan myös muissa kaupunginosatoiminnan organisaatioissa käytetty kuten esimerkiksi Arabian, Toukolan ja Vanhankaupungin kaupunginosayhdistystoiminnassa (ARTOVA). ARTOVA:n puheenjohtajan Janne Kareisen (2012) mukaan toimintamalli helpottaa kaupunginosatoiminnan toteuttamista. Myös Kallio-liikkeessä toimintatapa nähdään tehokkaana kaupunginosatoiminnan toteuttamisen keinona, jolla kyetään vastaamaan kaupunkilaisten kiinnostuksen kohteisiin:

[...] jos jollain on joku kuningas idea niin sisään vaan ja tehään. Et tää hän on semmonen nopean toiminnan joukot. (H1)

Kallio-liikkeen toimintaan osallistuminen ei vaadi jäsenyyttä. Toiminnan avoimuus osallistujien suhteen tekee toimijajoukon kokonaisuuden hahmottamisen mahdolliseksi. Sosiaaliseen mediaan luotu yhteisö on saanut 8745 tykkäystä (28.9.2012) ja tämä kertoo

hieman todellisesta osallistujien joukosta. Karkeasti määriteltynä Kallio-liikkeen voidaan katsoa koostuvan aktiivi- ja passiivijäsenistä. Määrittelen passiivijäseniksi toimijajoukon, joka seuraa toimintaa internetissä ja osallistuu muiden järjestämiin tapahtumiin. Passiivinen osallistuminen kuvaa laajemmin kansalaistoiminnan kentän osallistumiskulttuuria, jossa osallistumisen rooli määrittyy usein symbolisena toiminnallisen osallistumisen sijaan (OM14/2005, 45-46, 56). Aktiivijäseninä voidaan pitää toimijoita, jotka ovat aktiivisesti mukana toiminnassa ja osallistuvat toiminnan toteuttamiseen.

Toiminnassa ei ole ennalta määriteltyjä toimijarooleja, vaan ne määrittyvät toimijan omien resurssien ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Haastattelemani toimijat toimivat aktiivisesti yhdessä tai useammassa toimintaryhmässä sekä osallistuivat aktiivisesti myös muiden toimintaryhmien järjestämiin tapahtumiin. Haastateltavat arvioivat aktiivijäsenien määrän olevan noin 50 henkilöä. Haastateltavien mukaan kokonaisuudessa Kallio-liikkeen taustalla on 30 hengen ydinporukka. Jokaisella toimintaryhmällä on oma noin kymmenen hengen aktiivijoukko. Yksittäisten tapahtumien toteuttamisen nähtiin puolestaan edellyttävän kahdesta kymmeneen aktiivista osallistujaa. Haastateltavat näkivät aktiivien antaman panoksen olevan toiminnan elinehto.

[...] kyl se toimii vaik jos sitä katsoo niin välillä aika kaaottisesti, toimii kuitenkin, mut onhan näissä isoimmissa linjoissa kiinni ne jotkut tosi aktiiviset, jotka jaksaa aina muistuttaa ja tehdä aina sen daksin sinne tai et milloin tavataan ja näin, et kylhän se sen vaatii, et joku on tosi aktiivinen...pienstä sellasta vetoapua siinä täytyy olla ku sen sopan pitää olla valmiina niin sen tosiaan pitää olla siellä, vihannekset haettu ja tiskarit tilattu. (H5)

Haastateltavien mukaan Kallio-liikkeen toimijoita yhdistää aktiivinen kansalaisuus. Useat toimijoista ovat aktiivisia myös muissa kansalaistoiminnan verkostoissa, mikä vastaa käsitystä kansalaistoiminnan luonteesta 2000-luvulla. Leo Straniuksen (2009, 159) mukaan 2000-luvun aktivismille on ominaista se, ettei aktiivinen kansalainen sitoudu yhteen toiminnan paikkaan, vaan osallistuu samanaikaisesti useampaan. Yksi haastateltavista kuvaa omaa toimijaprofiliaan kansalaistoiminnan kentällä ”pistemäiseksi” osallistumiseksi; oman poliittisen toimijuuden toteuttaminen eri kanavien kautta.

Olen mukana pistemäisesti eri jutuissa. Vähän irrallisia tapahtumia, just joku telttakylä, ihmisoikeuspäivää tai jotain muuta. Ne on sit kerran eikä oo enää uudestaan. Sit kun on

monessa jutussa mukana niin ei ole ihan kirkasta omassa mielessä kenen puitteissa tapahtuma olikaan. Loppuen lopuks sillä ei ole yhtään mitään väliä kuka ne loppuen lopuks järjestää. (H3)

6.2 Toiminnan sisältö

Kallio-liikkeen toiminnan alun jälkeen toiminnan sisältö on laajentunut ja monipuolistunut. Alla olevassa taulukossa (taulukko 1.) olen jäsentänyt toiminnan sisällön ulottuvuuksia. Kallio-liikkeen toiminnan voi jakaa karkeasti sen mukaan, minkälainen rooli Kallio-liikkeellä on ollut toiminnan toteuttamisen kannalta. Toisin sanoen, onko tapahtumassa kyse osallistumisesta muiden organisoimaan tapahtumaan vai onko se itse järjestetty tapahtuma. Lisäksi olen jaotellut tapahtumia niiden jatkuvuuden mukaan toistuviksi ja vain kerran järjestetyiksi tapahtumiksi. Taulukkoon listaamani tapahtumat ovat esimerkitapauksia eikä täten taulukossa ole esille kaikki Kallio-liikkeen toteuttama toiminta. Jaottelu on karkea ja sen tarkoituksena ennen kaikkea on auttaa hahmottamaan toiminnan kirjoa.

	JÄRJESTÄJÄ	OSALLISTUJA
TOISTUVA	Kortteli keittiö	Diakonissalaitos
KERRAN	Multicultural hockey night	Asunnottomien yö

Taulukko 1: Toiminnan sisällön ulottuvuudet

Korttelikeittiö on esimerkki Kallio-liikkeen toiminnasta, jossa Kallio-liikkeen rooli tapahtuman järjestäjänä ja ideoijana on aktiivinen ja joilla on ajallista jatkuvuutta. Kortteli keittiön idea syntyi yhden ihmisen ehdotuksesta, joka oli kuullut vastaavanlaisen tapahtuman järjestämisestä Ruotsin Malmössä. Kallio-liikkeen aktiivit järjestävät Kortteli keittiötä kerran kuussa vaihtelevissa paikoissa. Tapahtumassa tarjotaan ilmaista ruokaa ja oheisohjelmaa. Toiminta toteutetaan käytännössä vapaaehtoisvoimin. Kallio keittiö järjestämisessä tarvittavat raaka-aineet saadaan lahjoituksina. Tapahtuman tarkoituksena on luontevan kohtaamispaikan rakentaminen, jossa toisilleen entuudestaan tuntemattomat ja tutut ihmiset voivat seurustella keskenään.

Kerran toteutetuille tapahtumille, joissa Kallio-liikkeen rooli on keskeinen, on ominaista se, että ne rakentuvat protestin kaltaisiksi, jonkin tietyn asiakysymyksen ympärille. Esimerkkinä tämän kaltaisesta toiminnasta on keväällä 2012 järjestetty Multicultural Hockey Night. Tapahtuma oli kolmena peräkkäisenä sunnuntaina pidetty jääkiekon MM-kisojen kisastudio, jossa kommentaattorina oli nigerialaissyntyinen jääkiekon innokas kannattaja. Jääkiekkottelun seuraamisen lisäksi tapahtumaan kuului musiikkiesitys. Tapahtuma järjestettiin vastareaktiona edellisvuotena ilmenneeseen rasistiseen ilmapiiriin jääkiekon MM-kisojen yhteydessä.

Osallistuminen Vailla vakinaista asuntoa ry:n (VVA) järjestämään tapahtumaan Asunnottomien yöhön syksyllä 2011 on esimerkki Kallio-liikkeen toiminnasta, jossa Kallio-liikkeen toimijat osallistuvat muiden organisoimaan tapahtumaan. Kallio-liike osallistui VVA:n järjestämään tapahtumaan ”telttakylällä”. Telttakylä-tapahtuman ideana oli saada lisää näkyvyyttä asunnottomuuden ongelmalle. Kallio-liike haastoi verkostonsa kautta kaupunkilaisia yöpymään Helsingin Hakaniemen Tokoin rannassa.

Aikajänteeltään pitkä ja muiden järjestämää toiminta, jossa Kallio Liike on osallistujana käsittää jatkuvan yhteistyön tiettyjen paikallistoimijoiden kanssa. Kallio-liikkeen yhteistyökumppaneihin kuuluvat mm. Diakonissa laitos, Kallion kulttuuriverkosto ja Elämäntapaliitto. Yhteistyö on luonteeltaan vastavuoroista. Kallio-liike käyttää esimerkiksi Diakonissalaitoksen keittiötä ruoanlaittopaikkana Korttelikeittiön valmisteluissa. Vastavuoroisesti Kallio-liikkeen luomien verkostojen kautta on tavoitettu vapaaehtoisia Diakonissalaitoksen toimintaan.

6.3 Toiminnan toteuttamisen edellytykset

6.3.1. Verkostot

[...] me ollaan oltu tosi hyvii Kalliossa yhdistymään muiden yhdistyksien kanssa [...] et se networkkaus on täällä jotenkin niin paljon etevämpää, se on ollu meidän oma orginal juttu, (H4)

Kallio-liikkeen toiminnan edellytyksenä voidaan pitää ensinnäkin laaja toimijaverkostoa sekä tehokasta verkostoitumista paikallisten toimijoiden kanssa. Verkostojen merkitystä yleisesti

omaehtoisen toiminnan rakentumisessa on korostettu, sillä verkostot edesauttavat yhteistyön rakentumista ja sanan leviämistä uudesta hankkeesta (Aitamurto & al. 2012, 71). Kallio-liike laajan toimijajoukon yhdistävänä linkkinä muodostaa itsessään jo laajan toimijaverkoston. Laaja toimijaverkosto mahdollistaa tekijöiden, järjestäjien ja tapahtumiin osallistujien tavoittamisen. Sekä toisaalta laajan heterogeenisen toimijajoukon piiristä löytyy erilaista osaamista ja erilaisia resursseja, joiden hyödyntämisen kautta toiminta on tehokkaasti toteutettavissa.

Tarpeeks iso porukka että sieltä löytyy aina se joku toinen joka innostuu ja lähtee mukaan ja sit se et mukana on erilaisia ihmisiä, on äänimiehiä jolta löytyy miksauslaitteita ja toiselta löytyy kaveripiiristä bändejä soittamaan ja jollain on teltoja ja joku saa katoksia ja myös se mukanaan tuoma erilaisuus, et yhdellä onkin sit hirveesti teippejä ja yhdellä on antaa paketti auto tunniksi [...] (H5)

Verkostoituminen paikallistoimijoiden ja yritysten kanssa on toiminnan toteuttamisen edellytys. Toimintaan toteutetaan vapaaehtoisvoimin, eikä toimintaan suoranaisesti liity raha. Verkostoituminen on paitsi toiminnan toteuttamisen edellytys, niin myös toiminnan periaatteellinen lähtökohta. Toiminnan tarkoituksena ei ole omien rakenteiden luominen vaan olemassa olevien hyödyntäminen.

Sen on huomannu, että ei oo järkevää perustaa mitään uutta tahoja tai uutta organisaatiota koska on jo niin paljon kaikkee organisaatioita ja on jo niin paljon resursseja täällä jo olemassa et vaan jos resursseja tyhjä käynnillä niin niiden käyttöön ottoa...et mennään tavallaan sillä olemassa olevalla infrastruktuurilla...Et ei tarvii keksiä uudestaan sitä toimintaa mikä on jo olemassa.(H2)

Yhteistyön muodostamisen katsotaan haastateltavien näkökulmasta syntyneen suhteellisen vaivattomasti. Osa haastateltavista mainitsee yhteistyön rakentumista helpottaneen paitsi paikallistoimijoiden aikaisempi yhteistyö, niin myös Kallio-liikkeen saama huomion, mikä on kasvattanut toiminnan tahon tunnettavuutta alueen toimijoiden piirissä.

Ensinnäkin se on ollut tosi hyvä, että on tullut yhteyden ottaja eritaholta, et ne on niin ku ite ottanut yhteyttä meihin ja sanonu, et vaikuttaa tosi hyvältä toi teidän meininkin ja voitaisko me tulla mukaan. (H2)

6.3.2. Selkeät toistettavat mallit

Monien Kallio-liikkeen järjestämien tapahtumien ja tempauksien idea on lähtenyt käyntiin jossain jo aikaisemmin toteutetusta toiminnasta. Aikaisemmin tietynlaista toimintaa toteuttaneiden kokemuksia käytetään hyväksi toiminnan toteuttamisessa.

[...] ja sit just mä toimiessani Herttoniemessä toin niit juttui tänne esim kirppari ajatus oli siitä ku se on toiminut niin hyvin piholla ja tän tyyppistä että miten se sitten vois hankkia tänne Kallioon, siinä me mietittiin, et mitkä ne on ne Kallion pihat ja nehän on nää puistot ja siit synty idea puistokirppiksestä [...] musa juttuja mikä tuli taas punavuoresta [...] ne tuli sieltä kertoo miten ne oli sen tehnyt siellä ja ekana vuonna oli näit tyyypei joka oli tehnyt sen punajuuri Block Partyn.(H4)

Toimintamallien käyttämisessä on kyse avoimen politiikan noudattamisesta, mikä nähdään internet-perustaisen kansalaistoiminnan ominaispiirteenä (Hintikka 2008, 71). Osallistuminen on tehty avoimeksi kaikille, osallistujat ovat keskenään tasa-vertaisia, toiminnasta on pyritty tekemään läpinäkyvää ja julkisuuden tavoittelemine on keskeisessä asemassa toiminnan tavoitteiden kannalta. Toimintamallien käytön on katsottu perustuvan siihen, että ne tekevät toiminnan toteuttamisesta helpompaa ja takaavat jossain määrin tapahtuman onnistumisen (Aitamurto & al. 2012, 73).

Toimintamallien käytön pioneerina voidaan katsoa toimineen Carrotmob-liike, jonka Suomen paikallinen versio nimettiin Porkkanamafiaksi (Luhtala 2011). Sosiaalisessa mediassa on levinnyt toiminnan toteuttamista käsittelevä video, jolla pyritään tekemään toiminnan toteuttaminen mahdolliseksi kenelle tahansa ja näin ollen levittämään toimintaa. Luhtalan (emt., 4, 23) mukaan toiminnan pyrkimyksenä on ilmastonmuutosta hidastaminen vaikuttamalla yleiseen mielipiteeseen julkisuuden kautta ja markkinoihin kuluttamisen kautta. Myös Kallio-liikkeen toiminnassa toimintamallien käyttö liittyy toiminnan levittämiseen ja toiminnan toteuttamisen helpottamiseen. Kallio-liikkeen rinnalle onkin syntynyt Töölö-liike ja Puksu-liike (kuva 7.)

[...]se hämärtyy et mistä ne ideat on oikeastaan tullut.. tää on sellanen netvörkki et silleen ne niin ku kaikki kopioidut ideat menee vähän sekaisin ja yhdistyy ja ihmiset myös ja se toiminta kunhan sen jostain aloittaa, jos se ihminen joka Töölössä jotain aloittaa on saanut sen idean

täältä niin hyvä homma täällä asuvat on saanu sen Hertsikasta niin kunhan sitä toimintaa on ...kaikki on tehty kopioitavaks, toivoo et ihmiset vaan huomais sen helppouden näiden järjestämisessä ja vaan tekis tekis tekis (H4)

Kuva 7. Töölö- ja Puksu- liikkeit facebookissa

6.3.3. Viisas viestintäteknologian käyttö

Vaikka siis Kallio-liikettähän ei olisi olemassakaan ilman Facebookkia. Sitähän moni onkin kritisoinut, mistä muuten me saatais nää ihmiset ja mistä me löydettäis ne? Varsinkin kun on nollabudjetti, niin me ei voida ees laittaa ilmoitusta lehteen. Facebookhan on toiminut ihan helkkarin hyvin. Ensimmäiseen puistokirppikseen meit oli kuus henkilöä ja kaks viikkoo aikaa tapahtumaan ja me mietittiin, et tuleekohan sinne ketään ja me ilmotettiin kaupungille et jos sataviiskyt ihmistä ehken tulis. Niin must tuntuu, että kaks tuntii sen jälkeen kun oltiin laitettu se eventti niin siellä oli lähemmäs 2000 osallistujaa ja me oltiin et tuleeks nää kaikki ihan oikeesti.(H1)

Yllä oleva sitaatti kuvaa sosiaalisen median merkitystä toiminnan ulkoisen viestinnän kanavana. Internetin onkin katsottu luovan vaihtoehtoisen mediatilan, jota käytetään kansalaistoiminnassa omaehtoisen tiedottamisen kanavana. Lisäksi sen on katsottu vähentävän riippuvuutta perinteisemmistä viestinnän kanavista. (Lappalainen 2005, 85.) Kallio-liikkeen toiminnassa perinteisemmät viestinnän keinot, kuten lehti-ilmoitukset, julisteet ja lentolehtiset nähdään tärkeinä viestinnän keinoina sosiaalisen median ulkopuolisten toimijoiden tavoittamisessa (kuva 8).

[...]tiedotus on iso haaste. Toiminta suunnitellaan netissä ja toki työryhmissä tapahtumien osalta ihan näkemällä Kallion baareissa tai kahviloissa, mut et miten tavoittaa sitä yleisöä...on jaettu esitteitä Kallion alueen liikkeisiin, kauppoihin ja tuulikaappeihin, mut se on semmonen haaste, vaik just Korttelikeittiössä, jos halutaan erilaisia ihmisiä, netissä tavoitetaan tietty kohderyhmä; likimain meidän ikäinen ja likimain meidän kaltainen, mistä ne toisenlaiset ihmiset, tai eri piireissä liikkuvat ihmiset tavoittaa. (H3)

Kuva 8. Mainoksia tapahtumista (Kallio-liike 2012)

Sen lisäksi, että sosiaalinen media toimii Kallio-liikkeen ulkoisen viestinnän tärkeimpänä kanavana, sen merkitys perustuu ennen kaikkea toimijoiden keskinäisen kommunikaation helpottamiseen. Toiminnan sisäisessä viestinnässä on otettu huomioon ihmisten erilainen sitoutumisen aste. Toiminta on jäsennetty sosiaalisessa mediassa eri toimintaryhmiksi, joka rajaa kommunikaation tietyn aihepiirin ympärille. Yleisemmällä tasolla kommunikaatio määrittyy yksisuuntaisena tapahtumista ilmoittamisena. Yksityiskohtaisimmalla tasolla keskustelua käydään toiminnan konkreettisesta toteuttamisesta. Sosiaalinen media saa merkityksensä täten myös sisällön tuottamisen näkökulmasta. Suunnittelun apuna käytetään pilvipalveluita kuten google docsia, dropboxia ja doodlea.

Kommunikoinnin perustuminen ensisijaisesti sosiaaliseen mediaan tekee Kallio-liikkeen toiminnasta avointa ja läpinäkyvää. Kaikki keskustelut tallentuvat sosiaaliseen mediaan luodulle sivustolle, joiden seuraaminen on avointa kaikille. Haastateltavat tuovat esiin sen paitsi helpottavan omaa osallistumista toimintaan, niin myös motivoivan uusia toimijoita osallistumaan toimintaan.

[...] aika monet on sanonut et on aika helppo tulla mukaan, kun on lukenutkin, kun aika usein tulee silleen et ai toi on joku inside juttu, niistä keskusteluista tavallaan jo kiinnostunut ihminen näkee, et ai tää on näin väljää ja et tääl ei oo sellasta hierarkkiaa ja johtajia tai näin [...] tai et sinne on helppo sulautua mukaan... et varmaan just sen netin kautta on helppo päästä siihen fiilikseen kiinni. (H5)

Viestintäteknologian kehittyminen on katsottu muuttaneen osallistumisen kenttää. Keskustelua on käyty siitä, missä määrin se vahvistaa osallistumisen kenttää motivoimalla muuten ei-aktiivisia kaupunkilaisia toimintaa sillä Internet-perustainen tai -vahvisteisen osallistumisen motivaationa on samat syyt kuin reaali maailman osallistumiseen. (Pessala 2009, 201). Toisaalta Kallio-liikkeen tapauksen kautta tulee selville se, että sosiaalinen media vaikuttaa välillisesti toiminnan motivaatioon tekemällä toiminnasta avoimempaa ja läpinäkyvämpää. Myös Aitamurto & al. (2012, 74-75) korostavat avoimuuden helpottavan osallistumista kansalaistoimintaan, kun toiminnan lähtökohdat ja toiminnan periaatteet on tuotu selkeästi esille.

Sosiaalisen median rooli toiminnassa on ennen kaikkea välineellinen ja sen merkitys perustuu tehokkaan ja nopean kommunikaation edesauttajana. Tässä mielessä Kallio-liike toimii esimerkkinä internet-vahvisteisesta kansalaistoiminnasta, jossa internetin luomat mahdollisuudet ovat osa toiminnan keinovalikoimaa, kun taas internet-perustaisessa toiminnassa internet on pääasiallinen toiminta-areena (Hintikka 2008, 69-70).

7 Kallio-liike osallistumisen paikkana

7.1 Toiminnan lähtökohdat

Kallio-liikkeen synty kytkeytyy osaksi Helsingin Kalliossa sijaitsevan ruoka- ja vaatejakelupisteen saamaa häätöuhkaa toukokuussa 2011 (kuva 9). Häätöuhka nosti esille median välittämänä erilaiset näkökulmat kaupunkitilasta ja toi esille alueen toimijoiden osallistumisen motivaation konfliktissa nousseita teemoja kohtaan.

Huomattiin tosiaan sen ensimmäisen insidentin jälkeen ennen ku koko K-L perustettiin, sen Hurstin hädän yhteydessä, näky selvästi sellanen toiminnan tarve ja halukkuus olla aktiivinen näiden teemojen ympärillä jotka nostettiin sosiaalista oikeuden mukaisuutta ja ollaan kaikkien kaveri ja tän tyyppistä. Ni sit koottiin porukat yhteen ja mietittiin et voisko tästä jotain pidempi aikaista tehdä. (H4)

Kuva 9: Vaate- ja ruokajakelupiste Helsingin Kalliossa

Samanmielisten näkökulmien tunnistamisen on katsottu olevan alueeseen sidotun kollektiivisen toiminnan lähtökohtana. Toisin sanoen paikka itsessään ei motivoi kollektiiviseen toimintaan, vaan toiminnan perustana on yhteisten kiinnostuksen kohteiden tunnistaminen ja halukkuus osallistua määriteltyjen teemojen ympärillä. (Cox & Mair 1988.) Alueperustaisen aktivismin kollektiivisuus rakentuu tietyn näkökulman ympärille kaupunkitilasta, mikä Kallio-liikkeen tapauksessa kietoutui löyhästi avoimen ja sallivan kaupunkitilan ympärille.

Yhteisten intressien tunnistaminen on kollektiivisen toiminnan perusta, mutta konkreettisen toiminnan syntymisen edellytyksenä on toimijoiden motivoiminen osallistumaan yhteiseen toimintaan. Sosiaalisissa liikkeissä kollektiivista toimintaa voimistetaan käyttämällä hyväksi sosiaalisia identiteettejä toimijoiden kokeman keskinäisen yhteisyyden nimissä sekä erottautumisena suhteessa muihin (Benford & Snow 1992). Alueperustaisessa kollektiivisessa toiminnassa toiminnan yhteisyys kiinnittyy kaupunkitilan ominaispiirteisiin, joita korostamalla pyritään vahvistamaan toimintaan motivoimalla toimijoita osallistumaan (Martin 2003, 732-733).

Kallio-liikkeen toimintaan mobilisoinnin lähtökohtana oli internetissä levinnyt vetoamus (liite 2). Vetoamuksessa hyödynnettiin median välityksellä nousseita vastakkaisia näkökulmia kaupunginosasta, mikä teki mahdolliseksi ”meidän” määrittämisen suhteessa ”muihin”. ”Meihin” viitattiin suvaitsevaisina alueen toimijoina ja muut sen vastaparinä ”nimbyinä”, jotka vastustavat kaikkea asuinalueella. Kallio-Seura määriteltiin edustavan vastakohtaa Kallio-liikkeen näkemykselle kaupunkitilasta. Toiminnan erityinen tarve määrittyi Kallio-Seuran olemassaolosta ja tarpeesta luoda sille vastine, joka toisi esille vaihtoehtoisen näkökulman kaupunkitilasta.

Kalliota koskevissa asioissa kaupungin virallisessa päätöksenteossa kuullaan Kallio-Seuraa, joka on vastustanut mm. Hurstin leipäjonoa ja Kaarlenkadun vastaanottokeskusta. Nimbyilläkin on toki oikeus asua Kalliossa ja pitää ääntä, mutta vastapainoksi on tuotava esiin toisenlaisia äänenpainoja. Äänenpainoja, jotka sietävät ”häiriötä” ja haluavat kotikaupunginosaansa musiikkia, tanssia ja katutaidetta. (Ote alun vetoamuksesta, liite 1)

Myös haastattelemani toiminnan aktiivit, jotka olivat olleet toiminnassa alusta alkaen mukana mainitsevat näkökulman kaupunkitilaan olleen toimintaan motivoiva tekijä.

Mun mielestä se oli tosi hyvä se kirjoitus siellä facebookissa ja mä ite kannatan sitä, et Kallios saisi olla, tai et periaatteessahan sitä pitäisi olla joka paikassa, mutta Kallio on ehken sellainen saareke, missä vielä niin ku kaikenlaista menijää saisi olla eikä tarttis silleen niin ku ruveta siistimään aluetta. (H2)

Kallio-liikkeen toiminnan alku kuvastaa 2000-luvun kollektiivisen toiminnan mobilisoinnille ominaisia piirteitä. Kallio-liike syntyi yksittäisestä protestista, joka mobilisoi laajemmin kollektiiviseen toimintaan. Nykypäivän kaupunkiliikkeiden ominaispiirteinä synnylle ominaista on niiden syntyminen yhden tai toimijajoukon tyytymättömyydestä vallitsevaa asian tilaa kohtaan ja paineesta lähteä muuttamaan sitä (Aitamurto & al. 2012, 89). Toiminnan edellytyksenä on internet, mikä helpottaa kollektiivisen toiminnan organisoitumista ja mahdollistavan nopean reagoimisen oleellisiksi koettuihin asioihin reagoimisen (Häyhtiö & Rinne 2010, 49).

7.2 Toimintakentän määrittäminen

Kaupunkilaisten motivoiminen Kallio-liikkeen toimintaan perustui erityisen näkökulman ympärille kaupunkitilasta. Kaupunkilaisia motivoitiin toimintaan vahvistamalla toimijoiden keskinäistä yhteisyyttä korostamalla erityistä näkökulmaa kaupunkitilasta sekä toisaalta sen erottamisella muista. Haastateltavien puheissa vastakkain asetelmaa ei luotu alun vetoomuksen lailla, vaan pikemminkin korostettiin toiminnan avoimuutta kaikille.

Haastateltavat määrittivät Kallio-liikkeessä olevan kyse kaupunginosan kehittämiseen sitoutuneesta toimijasta, joka avoimena yhteisönä sitoutuu alueen kehittämiseen ja sen yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Haastateltavien yleisesti tekemä määritelmä Kallio-liikkeestä on yhteneväinen siihen, miten perinteisempi kaupunginosayhdistystoiminta määritellään (Tulkikukka 2012). Haastateltavien puheiden kautta ilmeni, ettei toiminnan rinnastaminen perinteikkäämpään kaupunginosayhdistystoimintaan pidetty itsestään selvyytenä toimijoiden keskuudessa.

[...] jotenkin se konsepti, mitä me Kallio-liikkeessä tehdään, vaikka ne jotkut liikkeessä ei halua ymmärtää niin se on suoraan se kaupunginosa konsepti. Kallio-Liike on kaupunginosa seura, ihan sama nimestä, mut jos tarkastellaan sitä mitä kaupunginosa seura tekee virkistystapahtumia jollekin alueelle, yrittää vahvistaa yhteisöllisyyttä, yrittää saada naapurit puhumaan toisillensa, tutustumaan toisiinsa ja olemaan aktiivisia ja vertaa sit siihen mitä me tehdään K-L:ssä niin se on just sitä samaa. (H4)

Haastateltavien puheissa korostui pyrkimys erottautua perinteisestä kaupunginosatoiminnasta ja muusta järjestäytyneestä kansalaistoiminnasta, kuten Kallio-Seurasta ja poliittisten puolueiden paikallisosastoista. Toiminta määritettiin haastateltavien puheissa ikään kuin vastinparina perinteikkäämmälle formaalille kansalaistoiminnan muodolle. Haastateltavien puheista nousseita määreitä, joilla kuvattiin yhtäältä Kallio-liikkeen ominaispiirteitä sekä toisaalta niitä piirteitä, joiden katsottiin olevan ominaisia formaalille kansalaistoiminnan muodoille. Kallio-liike määritettiin konkreettiseen toimintaan keskittyneeksi toimijaksi, kun taas järjestötoiminnan nähtiin pyrkivän ennen kaikkea vaikuttamiseen viralliseen päätöksentekoon lausunnoin ja kannanotoin. Kallio-liikkeen toiminnan nähtiin olevan riippuvainen yksittäisten toimijoiden resursseista pikemminkin kuin järjestön resursseista. Toimijat ymmärrettiin keskenään tasavertaisia, eikä toimijarooleja ole eritelty hierarkkisesti.

Osallistuminen ei vaadi sitoutumista eikä jäsenyyttä järjestötoimintaan osallistumisen tavoin. Osallistuminen on luonteeltaan projektin omaista ajaltaan rajattuihin tapahtumiin, eikä vaadi pitkäjänteistä osallistumista, mitä järjestötoiminnan nähtiin edellyttävän.

Haastateltavien tekemä toiminnan vertaaminen muuhun kansalaistoimintaan voidaan ymmärtää keinona, jolla kollektiivisen toiminnan kenttä määritetään ja toiminnan tarve perustellaan. Sosiaalisten liikkeiden tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota tähän merkityksen antoon ja sosiaalisten liikkeiden diskursiiviseen ulottuvuuteen (Stranius 2009, 146). Sosiaaliset liikkeiden on katsottu luovan diskursiivisen tulkintakehyksen, joka antaa merkityksen asioille, toiminnalle ja tilanteille. Kehystämisen tarkoituksena on toimintakentän määrittäminen, toiminnan oikeuttaminen ja toimijoiden mobilisoiminen.

Sosiaalisten liikkeiden tutkimuksessa on kiinnitetty huomio kolmeen erilaiseen kehystämisen tyyppiin: diagnostinen, prognostinen ja motivoiva kehystäminen, joista diagnostinen ja prognostinen ovat tässä tapauksessa kiinnostavia. Diagnostisen kehystämisen tarkoitus on ongelman määrittäminen ja prognostinen kehystäminen painottaa puolestaan ratkaisun tarjoamista nimettyihin ongelmiin. Kallio-liikkeessä diagnostinen kehys on mielekkäiden osallistumisen paikkojen puute olemassa olevalla kansalaistoiminnan kentällä. Samanaikaisesti ihmisten nähtiin kuitenkin olevan motivoituneita osallistumaan. Ongelman ratkaisu, eli prognostinen kehys on vaihtoehtoisen osallistumisen paikan muodostaminen, jonka nähtiin vastaavan ihmisten osallistumisen tarpeeseen. (Martin 2003, 734 sit. Snow and Benford 1988.)

7.3 Kaupunkitilan käytön ja osallisuuden vahvistaminen

Kaupunkitilan haltuunotto on tekijä, joka yhdistää Kallio-liikkeen muuten niin hajanaista toiminnan sisältöä (kuva 10). Kaupunkitilan haltuunoton oikeutusta perustellaan haastatteluiden puheissa kaupunkilaisten oikeudella sekä tarpeella tilan käyttöön. Kaupunki nähdään olevan ihmisiä varten ja ihmisten läsnäolon tuovan kaupunkiin sen tarvitsemaa elävyyttä. Käyttämätön kaupunkitila nähdään tarpeellisena ottaa käyttöön ja hyödyntää sen tarjoamia mahdollisuuksia.

Kaupunki ei oo vaan rakennuksia, kaupunki on mitä niiden sisällä ja ympärillä tapahtuu. Se on sitä, mitä on puistoissa ja kaikkialla...mut se pitää tulla jostain ja Kallio-liike tekee siinä hyvää työtä, että se tuo tänne toimintaa ja tilaisuuksia, joissa ihmiset pääsevät näkemään toisiaan. (H3)

Nämä puistothan pitää ottaa haltuun. Tossa on Karhupuisto vieressä. Se hän on ihan kivan näkönen, mut se on ihan tyhjä ja heti kun siellä tapahtuu jotain niin se on ihan eri juttu – se on elossa, se on olemassa. Se on se mikä tekee kaupungista kivan. (H5)

Sit me ollaan myös noilla meidän aluevalinnoilla tuoda esille sen, et hei me asutaan kaupungissa ja tää on meidän kaupunki. Me olemme Helsinki ja Me olemme Kallio ja sit tääl on alueita joita kukaan ei käytä. Et mitä helvettii, mul ei oo pihaan, mut miks mä en menis tohon viereiseen puistoon. (H1)

Kuva 10. Kaupunkitilan käyttöä Kallio Block Partyissä 2011

Jauhiaisen (2002, 126) mukaan kaupunkiaktivismissa on kyse kaupunkitilan käytön ja osallisuuden määrittelemisestä. Tästä näkökulmasta Kallio-liike tulee ymmärretyksi aktivismina, joka toiminnallaan pyrkii vahvistamaan kaupunkitilan käyttöä sekä omaehtoisen toimintakulttuuria. Toiminnassa ei ole kyse toiminnantahosta, jonka toiminnan aktiivit järjestävät tapahtumaa muille vaan tarkoituksena on omaehtoisen toiminnan rakentumisen edesauttaminen ja kannustaminen kaupunkilaisia itse järjestämään toimintaa.

Ja et jotkut asiat rupeis rullaa ihan ilman järjestelmistäkin, esimerkiksi se, että vaik joku puistokirppis, et meidän ei enää tarviis aktiivisesti järjestää sitä, et vaan ihmiset kokoontuis joka kuukauden viimeinen torstai puistossa ja järjestäis sen itse. Et ihmiset rupeis tekee sitä niin ku ihan oma-aloitteisesti. Mä toivon et joku päivä mun ei tarvii tehdä enää tätä hommaa vaan et se vain tapahtuu. (H1)

Haastateltavien puheiden kautta kaupunkilaisten osallistumisen kentän vahvistaminen pyritään kaksinkeinoin. Ensinnäkin kaupunkilaisia motivoidaan osallistumaan Kallio-liikkeen puitteissa järjestettävään toimintaan. Osallistuminen on tehty mahdollisimman helpoksi ja osallistumisen kynnys pyritään pitämään matalana. Pienten positiivisten osallistumisen kokemuksien katsotaan johtavan suurempaan innostukseen ja itse toiminnan järjestämiseen. Lisäksi toiminnan avoimuuden nähdään kasvattavan osallisuuden tunnetta ja edesauttavan toimintaan osallistumista.

Se mikä on ollut hyvä että meillä on ollut erilaisia osallistumisen tasoja. Kun kuka tahansa voi tulla mukaan, sopii kaikille, et jos joku ei koe itseänsä valmiiks tai halua tehdä enempää, niin se voi tulla vaan tiskaamaan. Sit on sellaisii jotka järkkäilee Keittiö ja viittätoista muuta asiaa (H2).

Mulla on henkilökohtainen agendana sellanen pakko osallistuttaminen...et kun ihminen on kerran tehnyt jonkun pienen jutun, niin seuraava juttu onkin jo helpompi, ekaks jaat vaan illalliskutsuja, seuraavalla kerralla ootkin jo tiskaamassa. Puoletkin noist mimmeistä oli ekal kerralla, että hei öö voiks mä jeesaa ja nyt ne on tuolla soittelee pitkin Helsinkiä, et onks teillä pöytiä ja tuoleja. (H1)

Toiseksi osallistumisen kenttää pyritään vahvistamaan näyttämällä esimerkkiä omaehtoisen toiminnan toteuttamisesta. Toiminnan esimerkkien ja positiivinen mediahuomion uskotaan kannustavan toiminnan järjestämiseen muissa kaupunginosissa. Tapahtumien toteuttaminen muualla on pyritty tekemään helpoksi kopioitavien toimintamallien käytön kautta.

[...]me halutaan myös levittää tätä sanomaa, että jos haluat pistää kokoon Jakomäen korttelikeittiön, niin me voidaan kertoa miten me ollaan se tehty ja tervetuloa kattomaan. Tätä ei oo mitään patentoitua hommaamista, vaan me halutaan pikemminkin et kaikki voi tehdä sen, koska se on vain niin ihanaa.(H1)

Kaupunkilaisten aktivoiminen omaehtoiseen toimintaan liittyy Kallio-liikkeen toiminnassa käsitykseen aktiivisen kansalaisyhteiskunnan merkityksestä toiminnan yhteiskunnan kannalta.

Tässäkin me Kallio-liikkeessä nähdään tosi tärkeenä poliittinen vaikuttaminen tahdotaan ihmisten äänestävän ja tahdotaan ihmisten muutenkin aktivoituvan kuin äänestämällä sit koska kaikki on politiikkaa ja kaikki on poliitikkoja ja mikään ei toimi ellei kaikkien mielipide tule esiin ja jos tulee joitain ihmisryhmiä jotka eivät saa ajatuksiaan esiin niin siitä tulee vain ongelmia ... kannustetaan siihen. (H4)

Kansalaisjärjestöjen merkittävimpana roolina on pidetty kansalaisyhteiskunnan voimistaminen sekä mahdollisuuksien luominen kansalaisille osallisuuteen ja yhteistoimintaan. (Hautamäki 2005, 58). Hautamäki (emt., 34) näkee kansalaisyhteiskunnan aktivoitumisessa olevan kyse *politiikan paluusta* yhteiskuntaan. Poliitiikan paluulla Hautamäki (emt.) ei viittaa puoluepolitiikan asemaan tai arvostukseen vaan kansalaisten omaehtoisen vapaan toiminnan ja yhteisöllisyyden ylläpitämisen voimistumiseen. Kansalaisyhteiskunnan aktivoitumisessa on näin Hautamäen (emt.) mukaan kyse politiikan alkuperäisen tehtävän ja merkityksen löytymisestä.

7.4 Yhteisöllisyys toiminnassa

Onhan se nyt luonnollista ihmisten olla yhteydessä toisiinsa, ku eletään näin tiiviisti ja jengi saattaa asuu kymmenen vuotta samassa kämpässä, eikä tunne naapureitaan. O han se nyt aika piimeetä. Tähän on sitä, että sähköisestä kommunikaatiosta takaisin suoraan kommunikaatioon. (H1)

Kaikki haastateltavat korostavat yhdessä tekemisen merkitystä tekijänä, joka motivoi heitä itseään osallistumaan Kallio-liikkeen toimintaan ja osa haastateltavista näkee sen olevan myös toimintaan yleisemmin motivoiva tekijä. Itse tekemisen ja yhdessä tekemisen on katsottu olevan uusia liikkeitä leimaava piirre (Stranius 2009, 164). Kallio-liikkeen tapauksessa itse tekemisen korostuminen selittyy toiminnan sosiaalisuudelle annetun merkityksen kautta. Konkreettinen tekeminen nähdään luontevana tapana tutustua uusiin ihmisiin ja mielekkäänä tapana viettää aikaa yhdessä. Yhteistoiminnan kautta Kallio-liikkeen toiminnassa aktiivisesti olevien välille on vahvistunut sosiaalinen vuorovaikutusverkosto.

Ja et oon saanut tosi paljon uusii kavereita. Mietin just siel K-L:n yksvuotis brunssilla, et mä en oikeesti tuntenu ketää näist ihmisistä vuos sitten ja nyt täs on kaksnyt tyyppii et wau, ihan mieletöntä. Se on ollut tosi hienoo, et toi on toiminut tosi hyvin siinä verkostoitumistarkoituksessa. (H2)

Sosiaalisen vuorovaikutusverkoston merkitys perustuu toiminnan aktiivien puheissa niin arjen sujuvuuden kuin myös sen mielekkyyden kannalta. Käytännössä se ilmenee tavaroiden lainaamisena ja avun antona. Toisaalta yhdessä tekemisen nähdään tuovan mielekkyyttä arjen keskelle ja luovan sisältöä omaan elämään. Sosiaalisen vuorovaikutusverkoston tarpeelle nähdään olevan erityinen tarve Kallion kaupunginosassa, missä yksin asuminen on yleistä ja sosiaalinen kontakti naapureiden kesken vähäistä.

Joskus, ku on raahautunut johonkin miitinkiin ja miettinyt et ei helkkari mä voisin olla kotona kattoo telkkarii, mutta yhdessä tekeminen on niin voimauttavaa ja siitä saa niin paljon energiaa siitä toisten läsnäolosta, et must sen pitäis olla lääkeräiden määräämää mielialalääkettä, siis yhdessä tekeminen. Koska se on vaan niin fantastista. (H1)

Ja voi sanoo et tekee tätä ihan itsekkäistä syistä, et ei vaan silleen et autan muita, vaan et itse saan tästä paljon. Ja sit semmonen merkityksellisyys, tai et toiminta tuntuu merkitykselliseltä et siitä saa semmosta inspiraatiota ylipäänsä elämään. Tai et välil tuntuu et ku käy töissä, et tää on niin aa oikeestaan niin vailla mitään merkitystä, ni sit Kallio-liikkeen toiminnasta mulla on ittelläni (H6)

Alueen toimijoiden keskinäisen kommunikaation ja luottamuksen edistämiseen perustuen Kallio-liikkeen toiminnassa on kyse ennen kaikkea toiminnallisen yhteisöllisyyden rakentamisesta (vrt. Lehtonen 1990, 23). Toiminnan sosiaalisuus korostuu itsetarkoituksellisena yksilön oman elämän kannalta. Uusien liikkeiden syntyä onkin perusteltu niiden kyvyllä tarjota yhteisöllinen tukiverkko yhteiskunnassa (Ilmonen 1998, 29.)

Kaupunginosatoimintaa tutkineen Deborah Martinin (2003, 732-733) mukaan paikallisyhteisöjen merkitys nyky-yhteiskunnassa perustuu niiden kykyyn yhdistää alueen ihmisiä yli kulttuuristen rajojen. Haastattelemani Kallio-liikkeen aktiivit korostivat toiminnan olevan avointa kaikille ja sen sitoutumattomuutta mihinkään aatteisiin tai ideologioihin.

Toimijoita nähtiin yhdistävän löyhästi käsitys avoimesta ja sallivasta kaupunkitilasta, jonka ympärille toiminta alun alkaen perustui. Avoimuuden pyrkimyksestä huolimatta toimijajoukko on haastateltavien mukaan rajoittunut osallistujien tiettyjen sosiaalisten ominaisuuksien mukaan. Osallistujien joukon nähdään määrittyvän haastateltavien mukaan 25-40-vuotiaista kaupunkikulttuuria arvostavista, ulospäin suuntautuneista aktiivisista kaupunkilaisista. Toimijoiden ominaisuuksien korostuminen on lyönyt toimintaan leiman trendikkäiden kaupunkilaisten puuhasteluna.

[...] vaikka tossa KK oli mukana monenlaista porukkaa, niin mulla on kuitenkin mielikuva, että toiminta on profiloitunut trendikkäiden kalliolaisten jutuks, niin et oikeesti saatais tosi monen tyyppistä kalliolaisten saavutettavaksi tai miksei muiden helsinkilästen, sitä toivois (H7)

[...] onhan tää nuoriin päin suuntautunut, niin ku aluks nuoret itekkin naureskeli, et me hipsterit täällä ruvetaan leikkimään hipsteri leikkejä [...] (H5)

Kallio-liikkeen tapaus korostaakin sitä, missä määrin toimijoita löyhästi yhdistävä käsitys kaupunkitilasta ja Kallio-liikkeen toimintakulttuuri on sidoksissa sosioekonomisiin tekijöihin. Humanistisen maantieteessä korostetaan kaupunkitilan subjektiivista kokemuksellisuutta. Kaupunki voidaan ymmärtää tilana, johon liitetään erilaisia tulkintoja siitä, mikä on tilan luonne ja sen funktio. Tilankäytön ja merkityksen tulkinnat syntyvät ihmisen ja ympäristön välisenä vuoropuheluna riippuvaisina yksilön subjektiivisesta kokemusmaailmasta (Erkkilä 2005, 204.)

7.5 Yksilöllistä osallistumista

Järjestynyttä kaupunginosatoimintaa on tarkasteltu intressipoliittisena toimijana, jonka tarkoituksena on alueen asukkaiden edunvalvonta ja -ajaminen. Vakiintuneen toimijan on nähty kykenevän viestimään parhaiten asukkaiden näkökulma kaupungin päätöksenteon tueksi. (Peltonen 2002, 175.) Tämä näkökulma ohjasi myös haastattelukysymyksiäni ja myöhemmin tapaa lähestyä keräämääni aineistoa. Oletin Kallio-liikkeen toiminnan edustavan jotakin tahoja tai tiettyä näkökulmaa ja toiminnan sitä myöten määrittyvän sen ympärille. Pian kuitenkin oivalsin, ettei Kallio-liikkeessä ollut kyse intressipoliittisesta toimijasta vaan

toimijoiden verkostosta, joiden keskinäisen kommunikaation tiivistyminen luo edellytykset aktiiviselle toimijuudelle yksilöllistyneen poliittisen toiminnan kontekstissa.

Niin hän se menee kun Kortteli Keittiössäkin, yks idea, mistä muut innostuu. Kylhän sitä yksin voi alkaa puurtaa, mut kylhän sitä porukassa saa aina enemmän irti. Ihmisillähän on hirveen hyviä ideoita ja ihmisethän halua osallistua ja tehdä, mut jos sul ei oo sitä hyvää porukkaa niin se on vaikea lähteen toteuttaa yhden miehen ideoita yksikseen pitkin kaupunkia. Tän porukan etu on et meit on paljon, niin yhdellä e-maililla tai facebook postauksella sä voit tavoittaa kaikki ne joita kiinnostaa. Jos niitä ei kiinnosta niin ne tietää jonkun jota kiinnostaa. Ja heti kun on tarpeeks porukkaa niin se on yks kaks kolme helppoo (H1).

Kallio-liike toimii foorumina, jossa on mahdollista esittää ongelmalliseksi kokemiaan asioita, ehdottaa ja kehittää edelleen toiminnan ideoita. Toiminta ei ole näin ylhäältä päin ohjautuvaa tietyn tavoitteen mukaisesti, vaan sen lähtökohtana on yksittäiset toimijat ja heidän intressit. Kuka tahansa voi ehdottaa toiminnan idean. Toiminnan toteutuminen riippuu siitä, saako idean ehdottaja toteuttamiseen tarvittavan määrän tekijöitä. Toiminnan poliittisuus hahmottuu refleksiivisenä yksilön arkielämästä nousevana kysymyksien julkisuuteen tuomisena. Sosiaalisen median on katsottu vahvistavan refleksiivistä politiikkaa luomalla omaehtoisen julkisuustilan, mikä tekee kenelle tahansa mahdollisuuden asioiden politisoimiseen (Häyhtiö & Rinne 2010, 52).

Monestihan on se, ettei ole sellaisii foorumeja, missä kysytään ihmisiltä, että mitä ne haluaa tai ei ole sellasii tilaisuuksii missä ihmiset pääsis brainstormaa yhdessä vois in nähdä et nää facebook-ryhmät toimii sellasena...ja sit kun monet näistä ideoista tulee kopioiduista jutuista, nisit se on helpompi niitä maailman uutisia linkittää suoraan facebookiin, kun sä luet niitä uutisia tietokooneella netistä ja näin et sit jos se brainstormaus ilta on sit vast ens torstaina ... et se on niin helppoo linkittää näit hyvin toteutettuja juttui ja sellasta ja sit ihmiset pystyy siin ryhmässä huutelee et mäkin ajattelin tota, ku mä luin tätä ja näin niit uusii juttui tapahtuu, et sinänsä tosi hyvä. (H4)

2000-luvun epämuodolliselle kansalaistoiminnalle ominaisin tavoin (Stranius 2009, 139) Kallio-liikkeessä internet-osallistuminen yhdistyy reaali maailman toimintaan. Internetin helpottaa toiminnan tapahtumien ja tempauksien toteuttamista reaali maailmassa, minkä

haastateltavat näkevät toiminnan tärkeimpänä tarkoituksena. Tapahtumien merkitys määrittyy poliittisen viestinnän keinona, jossa mielipiteet muuttuvat käytännön toiminnaksi (kuva 11).

[...] koska ei riitä niistä puhuminen niin kaipaa toimintaa joka tukee tätä puhetta sen ympärillä. (H4)

Kuva 11. Kriittinen pyöräretki Hämeentiellä 2011

Pyrkimys julkisuuden saamiseen tietyille asiakysymyksille, on nähty uusia liikkeitä leimaavana piirteenä (Ilmonen 1998, 38) ja sen on katsottu kuuluvan myös perinteisemmän kaupunginosatoiminnan keinovalikoimaan (Staffans 2004, 250). Kallio-liikkeen osallistumisen vahvuus voidaan katsoa perustuvan paikallisen moniäänisen todellisuuden esiin nostajana. Kallio-liikkeen toiminnassa vaikuttamisen kohteena on virallisen päätöksen teon sijaan yksilö ja sen arkipäivän valinnat. Toiminnalla nähtiin vaikutettavan ennen kaikkea ihmisten arvoihin ja asenteisiin. Konkreettisemmalla tasolla toiminnan vaikuttavuutta ei otettu itsestään selvänä, kuten alla olevasta sitaatista tulee ilmi:

H7: [...] onhan ollut sitten kaikkee pyöräilyjuttuu Hämeentiellä, mut mä en tiedä et onks vaan semmonen kannanotto fb:ssa, et siitä on helppo tykätä, mut meneeks se siitä eteenpäi

OR: mitä vaikutusta tai merkitystä niillä sitten on?

H7: niillä on ehdottomasti vaikutusta, sitä en kiellä, ja vaikutus on ehken asenne ilmapiiriin, mutta ku on ollut kunnallishallinnossa töissä ni tietää, ettei siitä oo paljoo hyötyä ellei ruveta tekemään jotain konkreettista ja viestimään sitä vielä vahvemmin sinne päättäjien suuntaan tai se vaatis et tapahtumaan osallistus joku paikallispoliitikko joka lähtis viemään sitä erikseen eteenpäin, mut mun mielestä ne on tärkeitä ja uskon tollasten arvojen ja periaatteiden nousemiseen ja se on näkynyt ja ihmiset haluavat ilmaista sen mihin ne kuuluu,

et sit poliitikoilla ja virkamiehillä ei oo paljoo sanomista, jos yleinen vastustaminen on voimakasta, niin kuin "guggenheimissä" on nähty tai jossain muussa, ku saadaan massaa ja tietyllä tapaa merkittäviä henkilöitä taaksee ni..itse asiassa sillä on merkitystä, että protestoimaan vaan enemmän.

Haastateltavat korostavat tapahtumien ja toiminnan itsetarkoitusta toiminnassa eikä näin ollen toiminnassa ole kyse aina yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta perinteisessä mielessä. Uusia liikkeitä onkin kuvattu ekspressiivisiksi identiteettiliikkeiksi (Ilmonen 1998, 31). Tapahtumien merkityksen on katsottu rakentuvan yksilön itseilmaisun paikkana. Tapahtumissa mukana olemisella viestitään sitoutumista, kuulumista ja henkilökohtaisia arvovalintoja (Häyhtiö & Rinne 2010, 49-50).

Viime vuonna ihmisoikeus päivänä joulukuussa, tuolla pengerpuistossa tehtiin kynttilä sydämiä, sellainen pienitempaus. Sitäkään mä en muista mistä se alun perin lähti liikenteeseen, mutta joku ehdotti ja muutama ihminen innostu ja sano et tehään vaan. Ja siit tulis sit sellanen pieni tapahtuma pengerpuistossa. Ja se onnistu hienosti. (H3)

8 Kallio-liike 2000-luvun kaupunginosatoimintana

Tässä tutkimuksessa on käsitelty kaupunkilaisten osallistumista järjestyneen kaupunginosatoiminnan kautta. Omaehtoisella kaupunginosatoiminnalla on pitkät perinteet Suomessa. Kansalaistoiminnan kentällä tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin luoneet uusia mahdollisuuksia kaupunginosatoiminnan toteuttamiselle. Toimintakulttuurissa tapahtuneet muutokset antoivat myös aiheen arvioida osallistumisen tarkoitusta uudelleen. Kallio-liike uutena kaupunginosatoimijana avaa yksittäisenä tapauksena näkökulman kaupunginosatoimintaan 2000-luvulla.

8.1 Miten toiminta syntyi paikallisesta kontekstista

Kallio-liike kaupunkilaisten omaehtoisena organisoitumisena ei sinänsä ole uusia ilmiö Suomessa. Kallio-liikkeen synty ilmentää jatkumoa kaupunkilaisten omaehtoisessa osallistumisessa. Alueeseen kohdistuva kollektiivisesti koettu uhka on toiminut impulssina asukkaiden organisoitumiselle niin Kallio-liikkeessä kuin myös aikaisemmassa asukastoiminnassa. Lisäksi Kallio-liikkeen synty ilmentää 2000-luvun kollektiivisen toiminnan organisoitumisen

ominaispiirteitä. Toiminta rakentui yksittäisen protestin ympärille, jossa vastustettiin Kallion kaupunginosassa sijaitsevan vaate- ja ruokajakelupisteen häätöä. Toiminnan lähtökohtana oli internetin välitykselle levinnyt vetoomus vaihtoehtoisen kaupunginosatoimijan perustamisesta, joka toiminnallaan sitoutuisi avoimen ja sallivan kaupunginosan kehittämiseen. Toiminta organisoitiin internetin välityksellä ja yhdistettiin reaali maailman toimintaan.

Kallio-liike toiminnan syntyyn liittyy kuitenkin tiettyjä erityispiirteitä. Ensinnäkin yhteisön, paikan ja osallistumisen välinen suhde ei ole itsestään selvä jälkimodernissa yhteiskunnassa. Yhteiskuntakehitys on muuttanut yhteisöjen perustaa, luomalla niille ajasta ja paikasta riippumattoman toimintaympäristön. (Tuomi 2005, 133.) Lisäksi yhteiskunnallisten ongelmien globaalin luonteen on katsottu vaikeuttavan poliittisen yhteisöllisyyden konkretisoitumista paikallisista lähtökohdista (Sihvola 2005, 30). Toinen seikka, mikä tekee Kallio-liikkeen synnystä erityisen, koskee internetin hyödyntämistä toiminnan mobilisoinnissa. Yhtäältä internetistä on katsottu muodostuneen väline, joka helpottaa kansalaistoiminnan organisoitumista. Toisaalta on epäilty internet-perustaisen aktivismin kykyä mobilisoida reaali maailman kollektiiviseen toimintaan. (Diani 2000.) Kallio-liikkeen tapaus ei ole ainut laatuinen tapaus, jossa internet-osallistuminen on motivoinut reaali maailman toimintaan (kts. Harlow 2011). Internet-ajalle tyypillisestä ”projektiaktivismista” (Stranius 2009) Kallio-liike eroaa kuitenkin toiminnan jatkuvuuden osalta.

Tutkimuksessa on pyritty löytämään vastausta siihen, miten kollektiivinen toiminta rakentui paikallisesta kontekstista. Kollektiivisen toiminnan perustana on toimijoiden jakama yhteisyyden tunne (Della Porta & Diani 2006, 20-21). Tältä kannalta alueella sijaitsevan leipä- ja ruokajakelupisteen häätöuhka muodosti tärkeän tekijän Kallio-liikkeen synnyn kannalta. Tapaus nosti median välittämänä esille eriäviä näkökulmia kaupunkitilasta, mikä teki mahdolliseksi toimijoiden välisen yhteisyyden määrittämisen suhteessa muihin. Kallio-liikkeen tapauksessa yhteisyys määrittyi löyhästi näkökulman ympärille kaupunkitilasta.

Kallio-liikkeen lähtökohtana oli kannanotto sosiaalisessa mediassa, joka levisi nopeasti ja sai paljon kannatusta. Kiinnostavaksi kysymykseksi jäi: miten internet-osallistuminen mobilisoi laajemmin kollektiiviseen toimintaan reaali maailmassa? Kysymyksen selvittämiseksi käytin apuna sosiaalisten liikkeiden tutkimuksessa käytettyä kehys teoriaa (framing analysis) (Benford & Snow 1988). Kollektiiviselle toiminnalle ominaisella tavalla mielekäs toimintaympäristö aktivismille luotiin yhteisen ongelman ja sen ratkaisun määrittämisen kautta. Ongel-

maksi määritettiin uhka Kallion keskiluokkaistumisesta ja NIMBY-ilmiön rantautumisesta Kallioon. Ratkaisuksi muodostui vaihtoehtoisen toimijan rakentaminen, joka sitoutuksi kaupunginosa avoimuuden ja sallivuuden kehittämiseen. Toiminnan yleiseksi motivaatioksi määrittyivät osallistumisen helppous, samanhenkisten ihmisten kohtaaminen sekä yhdessä tekeminen.

Mielekkään toimintaympäristön kulttuurisen kehystämisen lisäksi tiettyjen seikkojen voidaan olettaa vahvistaneen kollektiivista toimintaa. Aikaisempiin tutkimustuloksiin nojaten (Harlow 2011), voidaan olettaa sosiaaliseen mediaan luodun seinän toimineen kollektiivista toimintaa vahvistavana tekijänä. Sosiaalisessa mediassa tapahtunut keskustelu, kommentointi, artikkelien ja kuvien lataaminen vahvistivat kollektiivisen toiminnan kenttää. Lisäksi alueella jo entuudestaan olemassa olevien sosiaalisten verkostojen voidaan katsoa edesauttaneen luottamuksen toimijoiden välille. Lisäksi Kallio-liikkeen keskeisten toimijoiden aikaisempaa kokemusta kansalaistoiminnasta ja heidän henkilökohtaisia sosiaalisia verkostoja ei tule unohtaa toiminnan rakentumisen edesauttajana.

8.2 Internet-vahvisteista kaupunginosatoimintaa

Kallio-liikkeen toiminnassa on kyse kaupunkilaisten omaehtoisen osallistumisen muodosta. Omaehtoisen kaupunginosatoiminta on ilmentänyt suomalaiselle kollektiiviselle toiminnalle ominaisia piirteitä, jolle on ollut ominaista mm. hierarkkinen organisoituminen ja yhdistysmuotoisuus (Siisiäinen 1998, 238). Tapaustutkimus osoittaa sosiaalisen median vaikuttavan kollektiiviseen toimintaan tekemällä mahdolliseksi toiminnan epämuodollisen organisoitumisen, helpottamalla osallistumista sekä vahvistavan osallisuutta.

Tutkimuksen kautta tulee ilmi, että Kallio-liikkeessä on kyse epämuodollisesta kansalaistoiminnan verkostosta. Epämuodollisilla kansalaistoiminnalle ominaisella tavalla (vrt. Stranius 2009, 139) osallistuminen ei kanavoidu formaalien järjestöjen kautta tapahtuvaksi osallistumiseksi, vaan organisoituu löyhäksi verkostoksi osittain internetin välityksellä. Epämuodollisten toimijaverkostojen yleistymisen formaalien organisaatioiden rinnalla kuvastaa kansalaistoiminnan kentän muutosta 2000-luvulla (emt.).

Sosiaalinen media luo perustan Kallio-liikkeen toiminnalle sekä tekee mahdolliseksi toiminnan epämuodollisen organisoitumisen. Kallio-liikkeen toiminta on organisoitunut sosiaalisen

mediaan luodun profiilin ympärille. Toiminnan kokonaisuus hahmottuu solumaisena rakenteena eri toimintaryhmien ympärille. Toiminta ei tarvitse toteutuakseen järjestön resursseja, vaan on riippuvainen laajasta toimijaverkostosta, joka on toiminnan lähtökohta, resurssi ja kohde. Sosiaaliseen median merkitys on toiminnan edellytys siinä missä sinne luotu profiili toimii laajaa toimijajoukkoa yhdistävänä tekijänä.

Tutkimus vahvistaa käsitystä sosiaalisen median helpottavan kansalaistoimintaa luomalla tehokkaan ja nopean kommunikaation välineen (vrt. Aitamurto & al. 2012, 74-75). Sosiaalinen media on Kallio-liikkeen ensisijainen kommunikaation väline, niin sisäisessä kuin ulkoisessa viestinnässä. Viisas viestintäteknologian käyttö tekee mahdolliseksi nopean ja tehokkaan viestinnän, jossa otetaan huomioon osallistujien erilainen sitoutumisenaste. Sosiaalisen median hyödyntäminen toiminnassa helpottaa potentiaalisten osallistujien ja resurssien tavoittamista. Sosiaalinen media toiminnan esisijaisena kommunikaation helpottaa osallistumista tekemällä siitä ainakin osittain ajasta ja paikasta riippumatonta.

Kallio-liikkeen toiminnassa on kyse ennen kaikkea internet-vahvisteisesta kansalaistoiminnasta (vrt. Hintikka 2008, 69-70). Internet luo edellytykset ja helpottaa toiminnan toteuttamista. Kallio-liikkeen tarkoituksena on toiminnan toteuttaminen reaali maailmassa. Toisaalta sosiaalisen median merkitys rakentuu osittain myös itsetarkoituksellinen. Sosiaaliseen mediaan luodusta profiilista on syntynyt paikallinen foorumi, mikä vahvistaa alueen toimijoiden välistä kommunikaatiota ja luo edellytykset konkreettisen toiminnan synnylle. Paikallisverkon on katsottu paitsi lisäävän alueen toimijoiden välistä kommunikaatiota niin myös vahvistavan osallisuutta (Sassi 2003, 38). Tutkimus antaa täten viitteitä siihen, että sähköisen median hyödyntäminen kansalaistoiminnassa vahvistaa osallistumista. Toiminnasta avoimuus ja läpinäkyvyys vahvistavat osallisuuden tunnetta tekemällä mahdolliseksi toiminnan seuraamisen internetissä. Osallisuuden tunteen vahvistumisen on katsottu puolestaan madaltavan osallistumisen kynnystä.

8.3 Yksilöllistä ja yhteisöllistä osallistumista

Tutkimus osoittaa, ettei Kallio-liike ole suoraan rinnastettavissa perinteisempään kaupunginosatoimintaan (kaupunginosa- ja asukasyhdistykset). Järjestyneen asukastoiminnan tarkoitus on määrittynyt asukkaiden etua ajavana tahona (Ertola & Salo 2004, 41). Tutkimuksessa käy ilmi Kallio-liikkeessä olevan kyse laajan toimijajoukon yhdistävästä foorumista. Toiminnan tarkoitus määrittyy ”alustana”, joka luo edellytykset omaehtoisen toiminnan ideoinnille ja toteuttamiselle.

Kallio-liikkeen toiminnan ominaispiirteet heijastavat laajemmin kansalaistoiminnan kentällä tapahtunutta muutosta. Osallistumisen yhteiskunnallisen kontekstin on nähty yksilöllistyneen ja perinteisen institutionaalis-painotteisen politiikan rinnalla on nähty vahvistuneen refleksiivinen tekemisen politiikka (Häyhtiö & Rinne 2010, 42). Kallio-liikkeen toiminnan lähtökohdiana on yleisen agendan sijaan yksittäiset asiakysymykset. Toiminnan organisoituu yksittäisten asiakysymysten ympärille. Sosiaaliseen mediaan luotu profiili ja kasvokkaiset kohtaamiset toimivat tilanteina, joissa toiminnan ideoiden ehdottaminen on kenelle tahansa mahdollista.

Toiminnan keinojen osalta Kallio-liike ilmentää jatkuvuutta kaupunginosatoiminnan perinteessä (vrt. Staffans 2004, 48). Tapahtumien ja toiminnan tuominen kaupunkitilaan ovat toiminnan keskeisimmät keinot. Tapahtumien kautta pyritään nostamaa esille ongelmalliseksi koettuja asiakysymyksiä. Uusille sosiaalisille liikkeille ominaisella tavalla (Siisiäinen 1998, 238), vaikuttamisen kohde määrittyy yksittäisistä ihmisistä ja niiden arjen valinnoista. Toiminnan keinot poikkeavat maltillisuudessaan Suomessa 90-luvun lopulla vahvistuneesta radikaalista kansalaistoiminnasta kuten esimerkiksi talonvaltausliikkeestä.

Tutkimuksen kautta tuodaan esille tapahtumien ja toiminnan merkityksen olevan myös itsetarkoituksellisia Kallio-liikkeen toiminnassa. Yleisenä osallistumisen motivaatiotekijä on itse tekeminen ja toiminnan sosiaalisuus. Kallio-liikkeen yhteistoiminnan tuloksena on syntynyt suhteellisen tiiviiden sosiaalisten suhteiden määrittämä vuorovaikutusverkosto sekä löyhempi yhteisöllisyyden taso, joka tulee ymmärretyksi alueen toimijoiden välisen kommunikaation tiivistymisenä. Toimijoiden yhteisyys määrittyy kevyesti näkemyksen ympärille kaupunkitilasta. Toiminnan yleinen tarkoitus hahmotuu yhteisöllisyyden

vahvistamisena, joka ilmenee kuitenkin näkökulmasidonnaisena kaupunkitilan osallisuuden ja kaupunkitilan käytön vahvistamisena.

8.4 Yhteiskunnallista osallistumista

Kallio-liikkeen osallistumisen yhteiskunnallinen merkitys perustuu ennen kaikkea sen rooliin osana kansalaisyhteiskuntaa. Kallio-liikkeen toiminnassa on kyse kaupunkilaisten yhteisöllisestä osallistumisen muodosta. Toiminta tiivistää alueen toimijoiden välistä kommunikaatiota ja vahvistaa osallisuutta. Aktiivisen kansalaisyhteiskunnan on paitsi katsottu luovan edellytyksen toimivalle demokratialle niin myös inhimilliselle hyvinvoinnille (Hautamäki 2005, 59). Kansalaisyhteiskunnan toiminnassa mukana olemisen on katsottu edesauttavan henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kasvua, kasvattavan osallisuuden tunnetta, tarjoavan väylän itsensä toteuttamiselle, vaikuttamiselle sekä identiteetin rakentamiselle (OM 14/2005, 32-33).

Kallio-liikkeen toiminnan merkitys osallistumisena yhteisten asioiden hoitoon perustuu sen kykyyn nostaa esille erityisiä kysymyksiä paikallisesta kontekstista. Kallio-liikkeen toiminnan tarkoituksena on omaehtoisen kaupunkilaisten toiminnan edellytyksien vahvistaminen ja parantaminen. Paikallisena foorumina se tekee mahdolliseksi alueen toimijoille esittää ongelmalliseksi kokemiaan asioita sekä toiminnan ideoiden kehittämisen niiden ratkaisemiseksi. Uusien liikkeiden tavoin (Ilmonen 1998, 29) sen vahvuutena voidaan pitää epäkohtien esiin nostaminen ja vakiintuneiden käytäntöjen kyseenalaistaminen.

Epämuodollisesti organisoituneena toimijaverkostona, Kallio-liikkeestä hahmottuu vaikeasti tavoitettava yhteistyökumppani kaupunkisuunnitteluinstituution toimijoille. Organisoituneen kaupunginosatoiminnan suhdetta suunnitteluinstituutioon on tarkasteltu edunvalvontanäkökulmasta (Peltonen 2002, 175). Formaalisti organisoitunut kansalaistoiminta muodostaa kanavan, jonka kautta kaupunkilaisten on mahdollisuus saada äänensä kuuluville. Kallio-liikkeen osallistumisen tarkoitus määrittyy jokseenkin erilaisena. Toiminnan keskeisinä keinoina ovat suoratoiminta ja itse tekeminen vakiintuneiden osallistumisen kanavien sijaan. Kallio-liikkeen osallistumisen merkitys näyttääkin perustuvan epämuodolliseen vaikuttamiseen institutionaalisen osallistumiskanavien ulkopuolella. Tällöin toiminnan vaikuttavuus sosiaalisista verkostoista sekä kyvystä vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen julkisuuden kautta (vrt. Hillier 2000, 35).

Kallio-liike rooli suhteessa kaupunkisuunnitteluun ja – päätöksentekoon hahmottuu proaktiivisena toimijana. Toiminnan tarkoitus voidaan ymmärtää pyrkimyksenä osallistua siihen keskusteluun, jossa keskeiset yhteiskunnalliset ongelmat määritellään. Osallistumisen merkityksen tunnistaminen osana suunnittelua on kuitenkin ongelmallinen. Esimerkiksi Bäcklund (2007, 33) mukaan osallistumisen mahdollisuus määrittyy usein vasta keskeisten suunnittelukysymysten määrittämisen jälkeen.

Tutkimus tuo esille Kallio-liikkeessä olevan kyse subjektiivisesta toiminnasta, joka on sitoutunut tiettyihin lähtökohtiin ja tavoitteisiin. Toiminta sanoutuu irti roolista alueen asukkaiden yleisenä edustajana. Kallio-liikkeen toiminnassa pyritään vahvistamaan erilaisten näkökulmien esiin tulemistä. Kallio-liikkeen osallistumisen saa erilaisia tulkintoja riippuen siitä, minkä suunnitteluteorian valossa osallistumisen tarkoitusta tarkastellaan. Kommunikatiivisen suunnittelun valossa osallistuminen määrittyy ongelmallisena. Kallio-liikkeen näkökulmasidonnaisuuden voidaan ymmärtää tekevän toimijoista jäävejä osallistumaan. Ongelmana niinkään ei ole osallistujien sidonnaisuus tiettyihin lähtökohtiin vaan pikemminkin kommunikatiivisen suunnitteluteorian idealistinen käsitys kommunikaation aitoudesta. Aija Staffans (2004, 55) toteaaakin: ”Moraalisen jääväämisen ketju osallistuvia kansalaisia kohtaan on loputon.” Agonistinen teoria puolestaan tunnistaa rinnakkaisten todellisuuksien olemassa olon ja korostaa poliittisten vastakkain asetteluiden huomioon ottamista suunnittelutilanteissa.

9 Lopuksi

Tutkimuksen tekeminen on ollut mielenkiintoinen matka kaupunkilaisten osallistumiseen. Omakohtaista kokemusta minulla ei ole aktiivisesta osallistumisesta järjestyneeseen kansalaistoimintaan ja voikin sanoa ajautuneeni sattumalta aiheen pariin. Ryhdyin omasta kiinnostuksestani seuraamaan Kallio-liikkeen toimintaa sen perustamisesta alkaen ja näin minustakin tuli yksi tuhansista Kallio-liikkeen passiivisista osallistujista. Toiminnan avoimuus ja läpinäkyvyys teki mahdolliseksi toiminnan seuraamisen, mikä herätti osaltaan kiinnostuksen toimintaa kohtaan ja siivitti osallistumisen valikoitumista opinnäytetyön aiheeksi.

Tutkimuksen tekeminen on ollut haastavaa ja ennen kaikkea opettavaista. Alussa tutkimusta johti selkeiden tutkimuskysymysten sijaan löyhästi määritelty tutkimusidea. Tutkimuksen tarkoitus muotoutuikin vasta matkan varrella oman tietämykseni laajentuessa tutkimusaihees-

ta. Ensikertalaisena laadullisen tutkimuksen tekijänä ja laajemman tieteellisen kirjoittamisen äärellä työn tekemiseen on kuulunut erehdyksiä ja monia sivupolkuja. Nyt jälkeenpäin tarkastellessa tutkimuksen kulkua voi todeta jälkiviisaana monen asian kannattaneen tehdä toisin.

Tutustuessani kaupunkilaisten osallistumiseen Kallio-liikkeen toiminnan ja kirjallisuuden kautta avautui jatkuvasti uusia mielenkiintoisia näkökulmia aiheeseen. Uudet näkökulmat pitivät yhtäältä kiinnostusta yllä aiheesta, mutta toisaalta aiheuttivat haasteita tutkimuksen rajaamisen suhteen. Tässä tutkimuksessa on keskitytty uuden kaupunginosatoimijan ominaispiirteiden kuvaamiseen. Lopputyön rajallisuuden takia olen joutunut jättämään monia kiinnostavia näkökulmia työn ulkopuolella.

Tässä tutkimuksessa olen tuonut esille sen, kuinka sosiaalinen media tekee mahdolliseksi toiminnan epämuodollisen organisoitumisen sekä luo uusia mahdollisuuksia kaupunginosatoiminnan toteuttamiselle. Vähemmälle huomiolle jäi puolestaan se, miten sosiaalisen media luoma julkisuustila vaikuttaa kollektiivisen toiminnan vahvistumiseen ja motivoi kollektiiviseen toimintaan internetin ulkopuolella. Näkisinkin kiinnostavana tutkia analyttisemmin sitä, miten sosiaalisen median diskurssit muokkaavat aktivismin toimintaympäristöä voimistamalla yhteisyyttä ja toimijoiden keskinäistä luottamusta. Näkökulma syventäisi keskustelu internet-osallistumisen mahdollisuudesta motivoida osallistumaan verkon ulkopuolellakin.

Olen tarkastellut opinnäytetyössä kaupunkilaisten osallistumista yksittäisen tapauksen kautta. Kallio-liike valittuna tutkimustapauksena avasi ikkuna kaupunkilaisten osallistumiseen 2000-luvulla. Tutkimus sijoittuu kuvaamaan Kallio-liikkeen toimintaa sen alkuvaiheessa. Jääkin nähtäväksi, miten Kallio-liikkeen toiminta muuttuu ja kehittyy tulevien vuosien aikana. Mielenkiintoiseksi muodostuu myös kysymys kaupunginosatoiminnan tulevaisuudesta: laajentuuko kaupunginosa-liikkeiden joukko ja vahvistuuko epämuodollisesti organisoitunut toiminta formaalien yhdistyksien rinnalla?

Lähteet:

- Aitamurto, T., Lovio, I. & R., Siivonen (2012). *Ominvoimin – mutta yhdessä. Tekemisen demokratian ensimmäiset askeleet*. 94 s. Waasa Graphics Oy, Vaasa.
- Alasuutari, Pertti (1999). *Laadullinen tutkimus*. Vastapaino, Tampere.
- Anttiroiko, Ari-Veikko (2003). Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia* 2003:5, 11-31.
- Anttiroiko, Ari-Veikko (2010). *Luova kaupunkikehittäminen. Kaupunkikonsepti innovatiivisen kaupunkikehittämisen apuna*. 142 s. Yhdyskuntatieteiden laitos, Tampereen yliopisto.
- Bauman, Zygmunt (2002). *Notkea moderni*. Vastapaino, Tampere.
- Benford, Robert D. & Snow, David A. (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. Teoksessa: Klandermans, H. & S. Tarrow (toim.). *International social movement research vol. 1. From structure to action: comparing social movement research across cultures*. 197-217. JAI press, Greenwich.
- Bäcklund, Pia (2002). Miten kuulla asukasta? Kaupunkitila ja osallisuuden haasteet. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 141-157. Tammer-paino oy, Tampere.
- Bäcklund, Pia & Paavola, Vesa (2003). Rajatonta osallisuutta – asukas ja paikka tietoyhteiskunnassa. *Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia* 2003:5, 51-61.
- Bäcklund, Pia (2007). *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Yliopistopaino, Helsinki. 276 s.
- Bäcklund, Pia & Mäntysalo, Raine (2009). Yhdyskuntasuunnittelun teorioiden kehitys ja asukkaan osallistumisen tarkoitus. *Terra* 121:1, 19-31.
- Cox, Kevin & Mair, Andrew (1988). Locality and community in the politics of local economic development. *Annals of the association of American geographers* 78, 307-325.
- Davis, John (1991). *Contested ground*. Cornell university press, New York.
- De Filippis, J., Fisher, R. & E., Shragge (2006). Neither romance nor regulation: re-evaluating community. *International journal of urban and regional research* 30:3, 673-689.
- Della Porta, Donatella & Diani, Mario (2006). Social movements. An introduction. Blackwell, Oxford.
- Diani, Mario (2000). Social movements network a virtual and real. *Information, communication & society* 3:3, 386-401.
- Ertola, Terttu-Liisa & Salo, Tuula (2004). Kaupunginosayhdistykset toimijoina. Teoksessa: Bäcklund, Pia (toim.). *Kotipesänä Helsinki*. 28-45. Kirjapaino Topnova oy, Helsinki..
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 266 s. Vastapaino, Tampere.
- Forester, John (1989). *Planning in the face of power*. University of California press, Los Angeles.
- Forester, John (1993). *Critical theory, public policy, and planning practice*. 228 s. State university of New York press, Albany.
- Flyvbjerg, Bent (2001). *Making social science matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again*. 204 s. Cambridge University Press, Cambridge.
- General Intellect (2008). *Vasemmisto etsii työtä*. 292 s. Otavan kirjapaino oy, Keuruu

- Goffman, Erving (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard university press, Cambridge.
- Harlow, Summer (2011). Social media and social movements: Facebook and an online Guatemalan justice movement that moved offline. *New media and society* 14:2, 225-243.
- Hautamäki, Antti (2005). Poliitiikan paluu. Teoksessa: Hautamäki, A., Lehtonen, T., Sihvola, J., Tuomi, I., Vaaranen, H., & S. Veijola (toim.). *Yhteisöllisyyden paluu*, 31-59. Gaudeamus, Helsinki.
- Hillier, J. (2001). Going round the back? Complex networks and informal action in local planning processes. *Environment and planning A*, 32, 33-54.
- Hintikka, Kari A. (2008). Poliitiikka 2.0 – internet uusien puolueiden alustana. *Poliitiikka* 50:1, 69-74.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. 213 s. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- Häkli, Jouni (2002). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 110-124. Tammer-paino oy, Tampere.
- Häyhtiö, Tapio & Rinne, Jarmo (2010). Verkko poliittisen osallistumisen toimintaympäristönä. *Oikeusministeriön julkaisu* 15/2010, 39-59.
- Ilmonen, Kaj (1998). Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa: Ilmonen Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.). *Uudet ja vanhat liikkeet*. 15-42. Tammer-paino oy, Tampere.
- Iskander, Elizabeth (2011). Connecting the national and the virtual: can Facebook activism remain relevant after Egypt's January 25 uprising? *International journal of communication*, 5. 1225-1237.
- Jauhainen, Jussi S. (2002). Kaupunkiliikkeet ja kamppailu osallisuudesta kaupunkitilaan. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 125-140. Tammer-paino oy, Tampere.
- Kaavoituksen kulku ja vaikuttaminen (2012). Helsingin kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto.
<http://www.hel.fi/hki/Ksv/fi/Kaavoitus/Kaavankulku> Haettu: 1.9.2012
- Kallio-liike (2012). (<http://kallioliike.org/kallio-liike>) Haettu 25.1.2012.
- Kallion kulttuuriverkosto ry (2012). <http://www.kallionkulttuuriverkosto.fi/index.php> Haettu: 15.9.2012.
- Kauste, Juulia (2002). Kaupunkitila monikulttuurisen yhteiskunnan strategiana. Teoksessa: Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne (toim.). *Eletty ja muistettu tila*. 295-320. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Kareinen, Janne (2012). Luovaa kaupunginosatoimintaa Artovan mallilla. Esitelmä Maunulan kesäseminaarissa 8.6.2012.
- Keränen, Tiina & Mäkitalo, Maija-Riitta (1987). Suomalaisen osallistumiskäytännön yhteiskuntateoreettinen tulkinta. *Tampereen yliopisto, aluetieteen laitos A*, 7. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Kettunen, Pekka (2002). Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 18-35. Tammer-paino oy, Tampere.
- Kiviniemi, Kari (2001). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa: Aaltonen, J. & R., Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. 68-84. Gummerrus kirjapaino oy, Jyväskylä.
- Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006-toimikunnan raportti. *Oikeusministeriön julkaisu* 14/2005. 90 s.

- Konttinen, E., Ruuskanen, P. & M., Siisiäinen (2010). Osallistuminen kansalaisyhteiskunnassa ja osallistumisen tutkimus. *Oikeusministeriön julkaisu* 5/2010, 19-38.
- Koskiahho, Briitta (2002). Onko osallisuus vahvaa demokratiaa? Maankäyttö- ja rakennuslain soveltamisesta. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 36-57. Tammer-paino oy, Tampere.
- Kuparinen, Riitta (2005). ”Ei meidän naapuriin”. Tapaustutkimus asukasyhteisöjen suhtautumisesta kehitysvammaisten asuntolan rakentamiseen. *Kotu-tutkimuksia* 3/2005. Gummerrus, Jyväskylä.
- Lappalainen, Pertti (2005). Verkko valtaa. Internet ja poliittisen kansalaistoiminnan näkymät. *Sophi*, 98.
- Lehtonen, Heikki (1990). *Yhteisö*. Vastapaino, Tampere.
- Lim, Merlyna (2012). Clicks, cabs and coffee houses: Social media and oppositional movements in Egypt, 2004-2011. *Journal of communication*, 62. 231-248.
- Luhtala, Kaisa (2011). Kansalaistoiminta internet-ajalla. Tapaustutkimus Porkkanamafian alkuvaiheista Suomessa. *Pro gradu-tutkielma*. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos. 79 s.
- Maankäyttö- ja rakennuslaki 5.2.1999/132. <http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1999/19990132>. Haettu 3.8.2012.
- Maffesoli, Michel (1996). *The time of the tribes. The decline of individualism in mass society*. Sage, London.
- Martin, Deborah (2003). ”Place framing” as place-making: constituting a neighborhood for organizing and activism. *Annals of the association of American geographers* 93:3, 730-750.
- Mc Intyren, Alasdair (2004). *Hyveiden jäljillä. Moraaliteoreettinen tutkimus*. Suom. Nokonen, Niko. Gaudeamus, Helsinki.
- Mc Guirk, P. (2000). Situating communicative planning theory: context, power, and knowledge. *Environment and planning A* 33, 195-217.
- Mikola, Elina (2008). Toinen tila on mahdollinen! Etnografinen tutkielma talonvaltauksista. *Pro gradu-tutkielma*. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampereen yliopisto. 97 s.
- Morozov, Evgeny (2009). Iran: Downside to the ”Twitter revolution”. *Dissent* 56:4, 10-14.
- Mouffe, Chantal (2000). *The democratic paradox*. 143 s. Verso, London.
- Niemenmaa, Vivi (2005). Helsingin paikallisagenda. Tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta. 269 s. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja* A 31.
- Pakarinen, Terttu (2002). Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 75-91. Tammer-paino oy, Tampere.
- Peltonen, Lasse (2002). ”Sotkuinen demokratia” ja Tampere-foorumi – talkootoimintaa julkisen tilan puolesta. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 2/02, 168-183.
- Pessala, Heli (2009). Sähköisiä kohtaamisia: suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen internetissä. *Oikeusministeriön julkaisu* 2009/5, 171-207
- Pääkaupunkiseutu alueittain (2012). Helsingin seudun aluesarjat, Helsingin tietokeskus. <http://www.aluesarjat.fi/> Haettu: 15.9.2012
- Rajanti, Taina (1999). *Kaupunki on ihmisen koti: elämän kaupunkimuodon tarkastelua*. Tutkijaliiton julkaisu; 91. Tutkijaliitto, Helsinki.

- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Liisa Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus, 22-56. Vastapaino, Tampere,.
- Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. painos. Tammi, Helsinki.
- Sassi, Sinikka (2003). Verkko yhteisöllisyyden vahvistajana – onko paikalla väliä? *Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia* 2003:5, 33-50.
- Sassi, Sinikka (2002). Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. Teoksessa: Bäcklund, P., Häkli, J., & H. Schulman (toim.). *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. 58-74. Tammer-paino oy, Tampere.
- Sihvola, Juha (2005). Poliittinen yhteisöllisyys. Teoksessa: Hautamäki, A., Lehtonen, T., Sihvola, J., Tuomi, I., Vaaranen, H., & S. Veijola (toim.). *Yhteisöllisyyden paluu*, 14-30. Gaudeamus, Helsinki.
- Siisiäinen, Martti (1998). Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa: Ilmonen Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.). *Uudet ja vanhat liikkeet*. 219-244. Tammer-paino oy, Tampere.
- Staffans, Aija (2004). Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. 312 s. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 29*.
- Stranius, Leo (2009). Epämuodollinen kansalaistoiminta – järjestötoiminnasta kevytaktivismiin. *Oikeusministeriön julkaisu* 2009/5, 138-169.
- Tuan, Yi-Fu (1974). *Topophilia: a study of environmental perception, attitudes and values*. Prestice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey.
- Tulikukka, Pirjo (2012). Helsingin kaupunginosayhdistyksien kattojärjestön puheenjohtaja. Haastattelu Helsingissä 10.4.2012
- Tuomi, Ilkka (2005). Yhteisöllisyyden paluu tietoyhteiskuntaan. Teoksessa: Hautamäki, A., Lehtonen, T., Sihvola, J., Tuomi, I., Vaaranen, H., & S. Veijola (toim.) *Yhteisöllisyyden paluu*, 132-162. Gaudeamus, Helsinki.
- Walch, Jim (1999). *In the net. An internet guide for activists*. Zen books, London.
- Waris, Heikki (1973). *Työläisyhteiskunnan syntyminen Helsingin Pitkänsillan pohjoispuolelle*. (2. painos). 300 s. Weilin+Göös, Helsinki.

LIITE 1:

HAASTATTELURUNKO

OMA ROOLI KALLIO-LIIKKEEN TOIMINNASSA

- Miten ja milloin mukaan Kallio-liikkeen toimintaan?
- Mitkä tekijät saivat osallistumaan?
- Missä kaikessa on ollut mukana?
- Minkälaisena näkee oman roolinsa toiminnassa?

MUUT YHTEISKUNNALLINEN TOIMINTA

- Onko aikaisempaa kokemusta kansalaistoimintaan?
- Kuuluko järjestöihin tai yhdistyksiin?
- Kuuluko poliittisiin puolueisiin?

KALLIO-LIIKKEEN TOIMINTA

- Mikä on Kallio-liikkeen rooli kaupunginosatoiminnan kentällä?
- Miten Kallio-liike eroaa muista paikallistoimijoista?
- Mitä toiminnalla tavoitellaan?
- Onko toiminta poliittista? (laajasti ymmärrettynä)

KALLIO-LIIKKEEN OSALLISTUJAT

- Kuinka paljon ihmisiä on mukana?
- Millaisia ihmisiä toiminnassa on mukana?
- Mikä yhdistää Kallio-liikkeen toimijoita?
- Miten toimijat ovat yhteydessä toisiinsa?

TAPAHTUMAT

- Missä tapahtumissa on ollut mukana?
- Mistä tapahtuma sai ideansa?
- Miten tapahtuma toteutettiin?
- Mikä on tapahtuman tarkoitus?

LIITE 2:

KALLIO-LIIKKEEN PERUSTAMISKIRJE

Kallio-liike?

Kallio on Helsingin urbaani sydän, romantisoitu vanha työläiskaupunginosa, joka tunnetaan paitsi opiskelijoiden, boheemien ja kaljasieppojen nykyään yhä enemmän myös lapsiperheiden ja keskiluokkaisten tietotyöläisten kotipaikkana. Kaikille on Kalliossa tilaa.

Kalliossa asuu myös äänekäs joukko nimbyjä (*. Siis niitä tyyppejä, jotka eivät haluaisi oikeastaan mitään eivätkä ketään lähiympäristöönsä. Nimby valittaa leipäjonoista, terasseilta kantautuvasta metelistä, vastaanottokeskuksista, baareista, kodittomien asuntoloista, kaupunkifestivaaleista, graffiteista ja neulanvaihtopisteistä. Häiriöistä. Kalliossa.

Kalliossa ja sen liepeillä asuu, työskentelee ja viihtyy valtava määrä ihmisiä, meitä, jotka itse asiassa pidämme baareista, terasseista ja kaupunkifestivaaleista – eikä meitä häiritse leipäjonot, vastaanottokeskukset, graffitit tai kodittomien asuntolat niiden lomassa. Oletko sinä yksi meistä?

Kalliota koskevissa asioissa kaupungin virallisessa päätöksenteossa kuullaan Kallio-seuraa, joka on vastustanut mm. Hurstin leipäjonoa ja Kaarlenkadun vastaanottokeskusta. Nimbyilläkin on toki oikeus asua Kalliossa ja pitää ääntä, mutta vastapainoksi on tuotava esiin toisenlaisia äänenpainoja. Äänenpainoja, jotka sietävät ”häiriöitä” ja haluavat kotikaupunginosaansa musiikkia, tanssia ja katutaidetta.

Leipäjonot on lakkautettava parantamalla sosiaaliturvaa, ei siirtämällä niitä pois ihmisten näkyvistä. Perustettaisiinko Kallio-liike? Se olisi epämääräisesti järjestäytynyt, puoluepoliittisesti sitoutumaton Kallion liepeillä asuvien, työskentelevien ja oleilevien yhteisö, joka pyrkisi vaikuttamaan kaupungin päätöksentekoon ja julkiseen keskusteluun sekä järjestäisi Kallioon block partyja – ja keskittyisi ennen kaikkea välttämään jähmettymistä kaupunginosayhdistykseksi. (Kallio-liike 2012.)